

izmir için
kamu alanı

ve kent düzeyinde
bir *komünite*
oluşturma
stratejisi

ilhan tekeli

**İZMİR İÇİN KAMU ALANI VE KENT DÜZEYİNDE
BİR KOMÜNİTE OLUŞTURMA STRATEJİSİ**

İLHAN TEKELİ

**İZMİR İÇİN KAMU ALANI VE KENT DÜZEYİNDE
BİR KOMÜNİTE OLUŞTURMA STRATEJİSİ**
İlhan TEKELİ

Yayın Koordinasyonu

Ayşegül SABUKTAY
Ece AYTEKİN BÜKER

Editör

Umut KOCAGÖZ

Grafik Tasarım ve Uygulama

Emre DUYGU

Yönetim Yeri

İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ AKDENİZ AKADEMİSİ
Mehmet Ali Akman Mah. Mithatpaşa Cad. No: 1087, 35290
Konak-İzmir Tel: (0232) 293 46 13 Faks: (0232) 293 46 10
www.izmeda.org info@izmeda.org Sertifika No: 44775

Basım Yeri

Dinç Ofset Matbaa-1145/4 Sokak No: 11/C Yenişehir-İzmir
Tel & Faks: 0232 459 49 61-63 Sertifika No: 45147

Birinci Baskı: Aralık 2020

Baskı Adedi: 1500 ISBN 978-975-18-0297-2

Bu kitap, İzmir Akdeniz Akademisi tarafından yayına hazırlanmış olup, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin ücretsiz kültür hizmetidir. İzmir Akdeniz Akademisi'nin, bedelsiz yayınıdır. Bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilmeden tanıtım için yayımlanacak yazılar dışında, İzmir Akdeniz Akademisi'nin yazılı izni alınmadan çoğaltılamaz. Satılamaz.

izmir için
kamu alanı
ve kent düzeyinde
bir *komünite*
oluşturma
stratejisi

ilhan tekeli

İlhan TEKELİ

1937 yılında, İzmir'de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini İzmir'de tamamladı. 1955 yılında İzmir Atatürk Lisesi'nden, 1960 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nden mezun oldu. 1964 yılında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Şehir ve Bölge Planlama alanında; 1966 yılında da Pennsylvania Üniversitesi'nde Bölge Biliminde yüksek lisans eğitimini tamamladı. 1968'de İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Şehir Planlama konusunda doktora yaptı. 1970 yılından bu yana, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nde öğretim üyeliği yapmaktadır. Yurtdışındaki çeşitli üniversitelerde, konuk profesör olarak ders verdi. Birçok belediyede ve kuruluştaki danışma kurulu üyeliği yapan TEKELİ, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD) kurucu üyeliğini ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı kurucu başkanlığını yapmıştır. 2004-2008 yılları arasında YÖK Genel Kurulu Üyeliği görevinde bulunmuştur. 2011 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kurulan, İzmir Akdeniz Akademisi'nin 'Kurucu Onursal Başkanı, Bilim Kurulu ve Yönetim Kurulu Üyesi'dir. Değişik dillerde, yüzden fazla kitabı, altı yüz elliden fazla bilimsel makalesi ve konferans tebliği yayınlanan TEKELİ, Sosyal Bilimler alanında aralarında, 1996 yılında Sedat Simavi Sosyal Bilimler Ödülü, 1999 yılında Mustafa Parlar Eğitimde Üstün Başarı Ödülü, 2006 yılında TÜBİTAK Hizmet Ödülü, 2020 yılında 19. Vehbi Koç Ödülü'nün yanında, Mimarlığa Katkı ve Sakıp Sabancı ödülleri de bulunduğu çok sayıda ödülleri aldı.

İçindekiler

I. GİRİŞ	9
II. KOMÜNİTE OLMAK NE DEMEK VE ÖLÇEKLERE GÖRE NASIL FARKLILAŞIYOR?	11
Yaşanan Ekonomik ve Sosyal Değişme Komüniteyi de Değiştirmektedir	14
Ölçek Değişmesi Komünite Çözümlmelerini ve Komüniteden Beklentileri Nasıl Değiştiriyor?	17
Komünitenin Oluşumu Sosyal Sermayeyi ve Ortak Olanı Üretebildiğinde Demokrasi Açığını da Kapatmaktadır	20
III. YEREL YÖNETİMLER KOMÜNİTE VE KOMÜNİTE DUYGUSUNUN OLUŞMASINA NE KADAR KATKIDA BULUNABİLİR?	26
Kamusal Alanlar	27
Komünite Duygusunun Oluşumunu Güçlendiren Kentsel Pratikler	30
1. Dayanışma Ekonomileri	31
1.1: Paylaşım Ekonomisi	31
1.2: Platform Ekonomileri	32
1.3: Kooperatif Girişimcilik: (Yerel) Kalkınma, Tüketim ve Kadın Kooperatifleri	34
2. Sosyal Yenilikçilik Laboratuvarları	36
3. Katılımcı Kültür ve Sanat Etkinlikleri	37
4. Sağlık ve Yarışma İçin Spor Etkinlikleri	40

IV. İZMİR'DE PARÇALANMAMIŞ BİR KOMÜNİTE DUYGUSU OLUŞTURMA HEDEFİNİN GERÇEKLEŞMESİNDE İZMİR'İN HANGİ ÖZGÜNLÜKLERİ KOLAYLAŞTIRICI BİR ETKİ YARATMAKTADIR?	42
1. İzmir'in Körfez Etrafındaki Yerleşme Biçimi	43
2. Kamu Alanları Sistemi ve İzmir Halkının Bunları Kullanması	44
2.1: İzmir'deniz Projesi (İzmirlinin Kamu Alanı Olarak Kıyı)	45
2.2: İzmir'in Cadde ve Meydanlarının İkinci Kademe Komünite Duygusunun Gelişmesine Katkısı	46
2.3: İzmir'in Bölgesel Yeşil Alanları ve Doğal Koruma Alanları	48
3. Yeni Oluşan Raylı Toplu Taşıım Sistemleri, Hızlanan ve Yaygınlaşan Kent içi Denizyolu Taşımacılığı	48
4. Kentte Değişik Nedenlerle Gerçekleşmekte Olan Etkinliklerin ve Örgütlenme Biçimlerinin Kent Düzeyinde Komünite Duygusuna Yaptığı Katkılar Bakımından Yorumlanması	49
4.1: İzmir'de kent düzeyinde komünite duygusunun oluşmasına olumlu katkıda yapan, kentte yaygın kabul gören gelenekler bulunduğu gibi, yeniden keşfedilen gelenekler de bulunmaktadır.	49
4.2: İzmir'de dayanışma ekonomisi alanında yaşanmaya başlayan, tüm ilde yaşanmakta olan gelişmeler, kentte parçalanmamış komünite duygusunun gelişmesi için uygun bir ortam yaratmaktadır.	50
4.3: İzmir Akdeniz Akademisi'nin Kültür ve Sanat Çalışma Grubu içinde gelişmiş bulunan İzmir Kültür Platformu Girişiminin (İKPG) faaliyetleri ve bu faaliyetlerin gerekçelendirilme biçimi, İzmir'de parçalanmamış bir komünite duygusunun geliştirilmesine katkı yapmaktadır.	51

4.4: İzmir'de spor kulüplerinin birinci kademe komünite düzeyini aşan, daha çok semt düzeyinde yarattıkları aidiyetler/adanmışlıklar, kent düzeyinde komünite duygusunun yaratılmasına katkıda bulunmaktadır.	52
5. İzmirliilerin Kimliklerinin Farklılığı Konusunda Geliştirilen Söylemlerin İzmir'de Kent Düzeyinde Komünite Duygusunun Gelişmesine Yaptığı Katkıları	53
6. İzmir'in Vizyonundaki Tasarım ve Yenilikçilik Kenti Olma İddiasının Kazandırdığı Derinlik	56
V. İZMİR İÇİN KENT DÜZEYİNDE PARÇALANMAMIŞ KOMÜNİTE OLUŞTURMA KONUSUNDA YAPILACAK STRATEJİK SEÇMELER VE UYGULANACAK POLİTİKALAR	57
VI. SON VERİRKEN	71
KAYNAKÇA	73

I. GİRİŞ

İzmir Akdeniz Akademisi, kurulduğu 2012'den beri bir düşünce kuruluşu ve demokratik platform olarak çalışıyor. Sekiz yıl geçtikten sonra, Akdeniz Akademisi'nin deneyimi değerlendirildiğinde, ele aldığı konularda kente özgü bir entelektüel sermaye oluşturduğu fark edilmektedir. Örneğin, şimdiye kadar yaptığı çalışmalarda, İzmir entelektüel yaşamına taşıdığı 'Akdeniz', 'Körfez' ve 'Yarımada' kavramları, bunların üzerinde yarattığı entelektüel etkinlikler İzmir'de bu konulardaki düşüncede önemli ve kalıcı bir farklılık yaratmış bulunmaktadır. Akdeniz Akademisi bu bağlamda, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Tunç Soyer'in, 24 Ekim 2019'daki toplantıda verdiği talimatla, yeni bir alana giriyor.¹ İzmir'de katılımcı bir süreçle yeni bir çalışma başlatıyor. Bu çalışma sonucunda, İzmir'de kent düzeyinde parçalanmamış bir komünite oluşturma konusunda, bir strateji ve eylem programının geliştirilmesi amaçlanıyor. Bu çalışmaların sonucunda, diğer örneklerde olduğu gibi, komünite konusunda da bir entelektüel sermayenin oluşması beklenmektedir.

Böyle bir çalışmanın başlatılmasının bir arka planı bulunmaktadır. *İzmir Modeli* çalışmaları sırasında stratejik bir tercih olarak, “İzmir'de kent ölçeğinde parçalanmamış bir komünite oluşturulması” hedefi yer alıyordu. Genellikle yerel/kentsel yönetim stratejileri geliştirilirken, önem verilen temel hedeflerden biri, yaşanan gelişmenin fiziki biçimlenişinin

¹ 24 Ekim 2019 tarihinde İzmir Akdeniz Akademisi'nde gerçekleşen toplantıda, İzmir Akdeniz Akademisi'nin İzmir ve Türkiye açısından katkısının nasıl geliştirileceği konusu konuşulmuştur.

planlarla denetlenmesi olmaktadır. *İzmir Modeli*, bu hedefe ikinci bir hedef olarak parçalanmamış komünite oluşturmayı da eklemişti. Akdeniz Akademisi bu ikinci hedefi ayrıntılandırmak için tamamlayıcı bir adım atıyor.

Bir kentin yerel yönetimi açısından “kent düzeyinde parçalanmamış bir komünite oluşturulması” ve “kent gelişmesinin bir fiziki planla denetim altında tutulması” birbirini destekleyen iki amaç olmakta ve yerel yönetim anlayışının zenginleştirilmesi bakımından önemli bir adım oluşturmaktadır.

Böylesi bir kent düzeyinde parçalanmamış komünite oluşturulması hedefinin konulmasının değişik nedenleri bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Türkiye’de komünite hissinin güçlendirilmesinden söz edildiğinde, mahalle (neighborhood) ölçeğindeki bir komünitenin anlaşılmasıdır. İkinci kademe, yani kent düzeyinde bir komünite hissinin oluşturulması, tartışma dışı bırakılmaktadır. Bu durumda, Türkiye’de bir toplumda komünite hissinin oluşturulması için politikalar geliştirilirken, birinci kademe -mahalle (neighbourhood)- düzeyinde komüniteler ele alınmakta; bu düzeydeki aidiyetler, adanmışlıklar yüceltilmekte; bu düzeydeki komüniteler nostaljik, yeni Osmanlıcı söylemlerle, geçmişteki paternalistik yapılarıyla, yeniden canlandırılmaya çalışılmaktadır. İkinci kademe -kent düzeyindeki- bir komünitenin varlığı ve bu kademeye ilişkin komünite hissinin geliştirilmesi göz ardı edilerek, bu kademeler için de politikalar geliştirmeyerek, sadece birinci kademe komünite hissi geliştirilmekle yetinildiğinde, kent düzeyinde bir komünite hissi oluşmamakta, *yere* ilişkin aidiyetler parçalanmış kalmakta, bütünlük kazanamamaktadır. Böyle parçalanmış bir yerellikte bir arada yaşama kültürü zenginlik kazanıp, gelişmemektedir. Nitekim *İzmir Modeli*, bu kaygılarla, kent düzeyinde parçalanmamış bir komünite/kimlik oluşturulmasını önermiştir.

İzmir’de kent düzeyinde parçalanmamış bir komünite oluşturulmasının önerilmesinin nedenlerinden biri de, İzmirliilerin yaşam kalıplarının bu

düzeyde bir komünite geliştirmeye uygun olmasıdır. İzmirli evlerine kapanık yaşamamaktadır. Gündelik yaşamlarının 3-4 saatlik bir bölümünü, kamusal alanlarda geçirmektedir. İzmirli aynı kamusal alanda, birbiriyle ilişki kurmaya açık olarak bulunmaktadır. İzmir, oldukça yaygın ve çeşitlilik içeren bir kamusal alan alt yapısına sahiptir. İzmirli, bu kamusal alanlarda oluşmuş bulunan yaşam örüntüsü içinde, ortak yargılar geliştirme kapasitesine sahip olabilmektedir. Bu durumda, İzmir'in kent düzeyinde parçalanmamış bir komünite geliştirme stratejisini uygulamak bakımından uygun nitelikleri olduğu söylenebilir.

İzmir'de yerel yönetimin, kent düzeyinde parçalanmamış bir komünite oluşturmayı stratejik bir tercih olarak ortaya koymasıyla birlikte, toplumda karşılıklı güven duyma düzeyinin yükseltilmesi, bir arada yaşama kapasitesinin artırılması ve yaşam kalitesinin geliştirilmesi bakımından önemli olumlu sonuçları olması yanı sıra, belediyenin sosyal programlarının ve sosyal yardımlarının dayandırılabilceği kavramsal bir çerçeve de yaratılmış olacaktır.

II. KOMÜNİTE OLMAK NE DEMEK VE ÖLÇEKLERE GÖRE NASIL FARKLILAŞIYOR?

İzmir için parçalanmamış bir komünite oluşturma stratejisini, bunu uygularken izlenecek politikaları ve bunları gerçekleştirmek için uygulanacak eylem programlarını geliştirebilmek için, önce komünite kavramında ve kavramın zaman içindeki gelişimiyle ölçeklere göre farklılaşması konusunda açıklık kazanmak gerekir.

Günümüzde artık komünite dediğimizde, sanayi öncesi dönemin homojenlikler ve sadakatler dünyasının paternalistik *Gemeinschaft*'ından söz etmiyoruz.² Avrupa'da ilk dönem sosyal bilimciler komüniteye, tarihsel olarak verilmiş ve kapitalizmin gelişmesiyle ortadan kalkacak bir toplumsal

² *Gemeinschaft* (cemaat) terimi için bkz. Ferdinand Tönnies: *Cemaat ve Cemiyet*, Çev. Emre Güler, Vakıfkültür Yayınları, İstanbul, 2019.

kategori olarak bakıyorlardı. Amerikan pragmatistleriyse demokratik, insanları dahil eden, değişme ve gelişme potansiyeli olan bir ilişkiler biçiminin oluşması olarak bakıyorlardı.³ Bu çalışmada biz de, modern bir toplumda ve daha sonrasındaki toplumlarda oluşan/oluşabilecek farklılıklar dünyasının komünitelerini anlamaya çalışıyoruz.⁴

Komünite, Anderson'un vurguladığı üzere, belirli bir toprak (territory) üzerinde geliştirilmiş bir tahayyüle dayanır.⁵ Komüniteler özgünlükle-riyle birbirinden farklılaştığı kadar tahayyül edilme biçimlerinin farklılıklarıyla da birbirinden ayrılmaktadırlar. Bu kitapta tahayyül farklılaşması, esas olarak ölçekler üzerinden gerçekleştirilecektir. Komünitenin iki yüzü bulunmaktadır. Bir yüzünde, kentsel pratikler veya gündelik yaşam pratikleri diyelim, yaşamın birinci elden deneyimi, başka bir deyişle, nesnel bir yön bulunurken; diğer yüzündeyse, bu yaşam deneyiminin anlamının, toplumdaki iletişim kanalları içinde tartışılarak oluşturulduğu bir komünite duygusu/hissi diyebileceğimiz, öznel bir yön bulunmaktadır. Tabii ki, her iki yüz de karşılıklı bir etkileşim içinde bir bütünlük oluşturmaktadır.

Bir komünitenin nesnel yüzü, burada bulunan insanların ve nesnelerin karşılıklı etkileşimle oluşturduğu kentsel yaşam pratikleri/gündelik yaşam rutinlerinden oluşmaktadır.⁶ Bu da, o komünitede gerçekleşen çok sayıdaki sosyal süreci kuşatıyor, demektir. İnsanların yaşayacakları yerleri seçmeleri sadece yaşam alışkanlıklarıyla açıklanamaz, bu seçim toplumsal pratiklerin ve performansların sonucu olur. Bir yere aidiyetler de bu deneyimlemelerle oluşur.

MacMillan ve Chavis'in tanımlarına göre *komünite hissi*, komünite üyelerinin bir aidiyet duygusuna sahip olması, birbirlerine ve grubun bütününe

³ James DeFilippis, Suzan Saegert: *The Community Development Reader*, Taylor and Francis, 2008.

⁴ Amitai Etzioni: *The Spirit of Community*, A Touchstone Book, New York, 1994.

⁵ Benedict Anderson: *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Çev. İskender Savaşır, Metis, İstanbul, 1993.

⁶ Talja Blokland: *Community as Urban Practice*, Polity Press, Cambridge MA, 2017.

değer vermesi, gereksinimlerinin üyelerinin bir arada olmaya adanmış olmaları yoluyla karşılanacağı inancına sahip olmalarıyla gerçekleşir.⁷ Bu duygu, komünitenin üyelerini birbirine bağlamakta ve bir sosyal doku oluşturmaktadır. Bu tanım, ilişkinin kalitesinden çok bir amacı gerçekleştirmek için paylaşılan pratiklere atıf yapmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak, bir yerde yaşayanlar, bir şeyi kolektif olarak gerçekleştirdikçe, birlikte bir başarı ürettikçe, komünite hisleri güçlenmektedir. Duygusal bağ olumlu etkileşme, paylaşılan çıkarlar ve tarihle oluşmaktadır.

Sosyal psikolojiden biliyoruz ki birbiriyle etkileşen bir insanlar grubu, beklentiler ve üyelerinin sorumlulukları konusunda anlaştıkça ortak bir kimliğe sahip olmaktadır. Bu bakımdan, her komünitenin üyeleri aynı zamanda ortak bir kimliğe sahip olmaktadır. Herbert Mead'ın *sembolik etkileşim* kuramına göre, bir insanın kimliğinin oluşumuyla komünitenin oluşumu arasında dinamik bir ilişki bulunmaktadır.⁸ Komünite ve kimlik oluşturulması beraber gitmektedir.⁹

Komünitenin ve komünite duygusunun inşası, dıştan verilebilenle ya da ithal edilebilenle gerçekleşen bir şey değildir. Kentte gündelik yaşam biçimleri içinde karşılıklı etkileşimle oluşur (emerge), öznelere tarafından, içten üretilir. Bu nedenle de, her biri tekildir. Orada yaşananlar tarafından benimsendiğinde, kültürel bir bütünlük oluşturur. Bu kültürel bütünlük, komünite üyelerinin, komünitenin yönetişimine aktif katılımı için uygun bir ortam/fırsat yaratır.

Yanlış anlamayı önlemek için, bir kamu alanı ve komünite oluşturma stratejisi ve politikaları geliştirme çabasında olan bu çalışmanın, söz konusu komünitenin iç dinamiğinden/karşılıklı etkilenme mekanizmalarından bağımsız olarak, dıştan bir iradeyle belirlenmesi anlamına gelmediğine

⁷ David W. MacMillan, David M. Chavis: "Sense Of Community: A Definition and Theory", *Journal of Community Psychology*, 14:1, 1986, s. 6-23.

⁸ George Herbert Mead: *Mind, Self and Society*, ed. Charles W. Morris, University of Chicago Press, 1934.

⁹ Terri Mannarini, Alessia Rochira, Cosimo Talò: "How Identification Processes and Inter-Community Relationships Affect Sense of Community", *Journal of Community Psychology*, 40:8, 2012, s. 951-967.

açıklık kazandırmak gerekmektedir. “İzmir’de kent ölçeğinde parçalanmamış bir komünite oluşturma hedefi”ni gerçekleştirmeye çalışan bir plancı/yönetici, bir toplumda komünitenin oluşmasına ilişkin dinamiklerin varlığını görmezden gelmeyip, tersine, bu dinamiklerden yararlanarak, oluşan komünitenin performansı/niteliği konusunda bir tercih yapmaktadır. Bu durumda da oluşan bir komünite duygusu söz konusu olmaktadır. Belli bir toplumda, belli bir zamanda gözlenen komünitenin biçimi ve komünite duygusunun oluşma mertebesi, kendiliğinden ortaya çıkan doğal bir sonuç değil, o toplumda var olan kurumsal yapının ve bu yapının doğurduğu karşılıklı etkileşme düzeyinin bir fonksiyonudur. Plancı/yönetici yeni kurumsal düzenlemeler yaparak, toplumdaki karşılıklı etkileşme düzeylerini, dolayısıyla komünite ve komünite duygusunun oluşum performansını etkileyebilmektedir. Bu durumda, komünite dışındaki aktörlerin komüniteyi dıştan belirlemesi değil, etkileşim söz konusu olmaktadır.

Bu çözümlemeler sonucunda, komünite dediğimizde, sınırları tanımlanmış bir toprak üzerinde belli bir amaç üzerinde uzlaşmış bir nüfusun, temel gereksinimlerini karşılaması sırasında kurduğu ilişkilerin oluşturduğu dirençli bir toplumsal yapıyı, aidiyet duygusuna sahip bir topluluğu kastediyoruz.

Yaşanan Ekonomik ve Sosyal Değişme Komüniteyi de Değiştirmektedir

Komünite olgusunu tanımlamakta mekanın alansal temsilinin yeterli görüldüğü dönemlerde, komüniteler, bir yandan büyük ölçüde sınırlarıyla yabancıları ve komünitenin dışında görülen ötekileri belirlerken, öte yandan toplumsal yaşamda insan ilişkilerinin kurulmasında fiziksel yakınlık ve yüz yüze kurulan ilişkilerin belirleyici olduğu kabul edildiği için, morfolojik olarak betimlenmektedir.

Böyle bir komünite ailelerde sosyal tutunumun, mahalle ve kentlerde sosyal sermayenin yüksek olmasıyla eşdeğer görülüyordu. Bu komünitelerde, kararlı ilişkilerle “yer kimliği ve aidiyeti” üretiliyordu. Böyle bir

komünitenin varlığı, her türlü kötülüğün tedavisi için bir çözüm olarak kabul ediliyordu. Bu komünite geleceğe yönelik bir proje olarak değil, geçmişe dönük bir özlem olarak tahayyül edilmekteydi. Duygusal yönü kaybolan bir komünite arayışına dayandırılmaktaydı, denilebilir. Ama, bu tür morfolojik olarak tanımlanmış yer temelli bir komünite kavramının sürdürülmesini, salt nostalji arayışına dayandırmak yeterli olmaz. Kapitalizm döneminde komüniteler, temelde sosyal yeniden üretimin (konut yaşamı, eğitim, sağlık bakımı, eğlence ve dinlence faaliyetlerinin) gerçekleştiği yerlerdir. Komüniteler, emeğin yeniden üretiminde kritik bir öneme sahiptir. Hizmet temelli bu etkinlikler üretildiği yerde tüketilirler ve bu nedenle yer temellidir. Bu nedenle, bir komünitenin yer temelli alansal temsilinden tamamıyla vazgeçilememektedir.

Komünite kavramı ve içeriği, mekanın alansal temsili üzerinden kurulmaktadır. Ama, küreselleşen dünyada mekan ağ halinde temsil edilmeye başlayınca ve zaman-mekan sıkışması bir gerçeklik olarak ortaya çıkınca, komünite kavramı da yeni içerikler kazanmıştır. Bu nedenle, küreselleşmiş bir dünyanın komünitesini yeniden tahayyül etmek gerekecektir. Yaşanan küreselleşme, internet temelli sosyal medya araçlarının yaygınlaşan kullanımı ve zaman-mekan sıkışması sonrasında, mekanın temsili ağ temsili haline gelince, komünitenin niteliklerinde ve ölçeklerinde önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Komünite çalışmalarında morfolojik anlayışlardan uzaklaşılarak, kişisel zayıf ya da güçlü bağların oluşturduğu, kişiler-arası ağların oluşumunun araştırılmasına geçilmiştir, denilebilir. Fiziki uzaklıklar, artık, ilişkiyi kolaylaştırmamakta ya da zorlaştırmamaktadır. İlişki kurulmasını sağlayan fiziksel yakınlıklar değil zihinsel yakınlıklar olmaktadır. Bu da, birlikte bir şey yapabilme, benzer heyecanlar duyma, özneller arası yargılar geliştirebilme kapasitesine sahip olma anlamına gelmektedir.

Ağ kuramına göre, insanlar arasında kurulan ağ ilişkileriyle tanımlanan komünitenin performansının ne olacağını, kurulan bağlardan çok kurulmamış bağların neler olduğu belirler. Bir ağda, tüm insanlar arasında

olabilecek tüm ilişkilerin kurulmuş olması termodinamiğin entropi maksimizasyonuna benzer bir durum yaratır. Ondan iş alınamaz hale gelmiştir. Eğer, bir ağ üzerinde ilişkilenecek bir komünite oluşturmuş olan insanlar bir kolektif eylem/üretim için bir araya geldiyse, amaçladıkları eylem için bazı bağları kurmayarak, işe bağlı bir dışlayıcılığa yol açacak ve yine işe bağlı fırsatları harekete geçiren bağları kurmuş olacaklardır. Bu gelişmeler kent çalışmalarında *assemblage* [bir araya getirme] kuramının gelişmesine yol açmıştır.

Günümüzde kentsel alanları planlayanlar/yönetenler, bir komünite söz konusu olduğunda, farklı sorun alanları için hem alansal hem de ağsal temsili birlikte kullanmak durumundadır. Kentte yaşayanlar arasında birlikte yaşam kültürünü güçlendirmek için kamusal alanlarını geliştirmek istediklerinde, yaşanan gerçekliği alansal temsil mekanizmalarıyla betimleyeceklerdir. Oysa, küreselleşme sonrasında komünitenin bireylerinin birlikte oluşturmak istedikleri bir ortak eylem programı söz konusuysa, bu bireylerin içinde yaşadıkları komünitenin sınırları ötesine taşan bir ağ üzerinden oluşabilecek ilişkilerini de hesaba katmak gerekecektir. Bu durumda, *ilişkisel* bir bakış açısına da geçilmiş olmaktadır.

Eğer geçmişte olduğu gibi bir komünite alansal olarak temsil ediliyorsa ve dışı kapalıysa, ağ temsiline gereksinmesi yoksa, bu komünite, kimliğini ya da tekilliğini -var olan kültürünü değiştirmeden- yeniden üretmekte bulmaya çalışacaktır. Oysa bir komünite günümüzde olduğu gibi hem alansal hem de ağsal ilişkileriyle temsil ediliyorsa, bu komünite kendi dışındaki komünitelerle sürekli olarak etkileşim içinde bulunacağı için, sürekli olarak kimliğini ve farklılığını yeniden üretecektir.

Günümüzde iletişim ve haberleşme teknolojilerinin gelişmesi yeni bir iş kategorisi olarak tele iş/evde iş kategorilerinin gelişmesine neden olmuştur. Bu gelişme, ilk bakışta uzaklığın etkisini yok ettiği için alansal komünitenin önemini azaltacağı kanısını yaratabilecektir. Oysa bu konuda yapılan görgül çalışmalar komünitenin öneminin azalmadığını ortaya

koymuştur.¹⁰ Görgül çalışmaların bulguları, bir yandan tele-işlerin sanıldığı gibi iş tatminini ve iş verimliliğini artırdığını desteklememektedir. Öte yandan, tele-iş sahipleri sadece yaşadıkları ve kendi emeklerini yeniden ürettikleri yerlerle ilişki kurdukları için, yaşadıkları komüniteler yaşam kalitelerini geliştirmeleri bakımından daha da kritik hale gelmektedir. Bir başka görgül çalışma bize, evlerinde iş yapanların kendilerini izole ve yalnız olarak görmeye başlamaları sonucu bir komünitenin parçası olma gereksinimi duyduğunu, birlikte çalışma mekanları oluşturarak komünite duygusu inşa etmeye çalıştıklarını göstermektedir.¹¹

Toplumların yaşadıkları ekonomik ve sosyal gelişme öyküsü, gelişmenin her aşamasında komünitelerin oluşum süreçlerinin yeniden biçimlendiğini göstermektedir. Komüniteler her aşamada farklı biçimlerde de olsa, insanları tek başına olmaktan kurtararak, onların bir araya gelmelerini sağlayarak yapabilirliklerini artırmaktadır.

Ölçek Değişmesi Komünite Çözümlemelerini ve Komüniteden Beklentileri Nasıl Değiştiriyor?

Eğer ki dünyada, kozmopolitan demokrasinin ve onun uygulandığı çok katmanlı yönetim sisteminin gerçekleştiği bir durumu geleceğin en az demokrasi açığı yaratacak olan çözümü olarak kabul edersek; mahalleden kente, bölgeye, ülkeye, ülkeler arası bölgelere ve dünyaya kadar uzanan kademeler hiyerarşisinin her birinde bir komünite ve kimlik oluşacağını söyleyebiliriz. Pratikte, bu hiyerarşinin alt kademelerinde, mekansal yakınlığın doğurduğu iletişime/etkileşmeye dayalı bir komünite anlayışı hakim olacaktır. Üst kademelere yükseldikçe, her kademeye özgü işlevlerin görülmesini gerçekleştirecek eksik ağ ilişkilerinin oluşturduğu bir komünite anlayışı hakim olacaktır.

¹⁰ Diane E. Bailey, Nancy B. Kurland: "A Review of Telework Research: Findings, New Directions, and Lessons for the Study of Modern Work", *Journal of Organizational Behavior*, 23:4, 2002, s. 383-400.

¹¹ Lyndon E. Garrett, Gretchen M. Spreitzer, Peter A. Becevive: "Co-constructing a Sense of Community at Work: The Emergence of Community in Coworking Spaces", *Organization Studies*, 38:6, s. 821-842.

Günümüzde dünya düzeyinde kozmopolitan demokrasiyle onun gerektirdiği bir komünite ve ağ ilişkileri henüz tam olarak gerçekleşmemiş olsa da, Neil Brenner, günümüzün küreselleşmiş dünyasında bir yerleşmenin “kentleşmiş” olduğunun söylenebilmesi için, bu yerleşmenin dünyadaki yerleşmeler/kentler arasında tüm dünyayı saracak biçimde oluşmuş bulunan “kentler ağıyla” ilişkilendirilmiş olması gerektiğini savunmaktadır.¹² Bu düzeyde oluşmuş ilişki içindeki yerleşme, tek bir ağ haline gelmiş “gezegensel (planetary) kent/kentleşme” olarak adlandırılmaktadır. Bu anlamda, dünyada kentler değil, tek bir kent ve bunun ağsal temsili bulunmaktadır.

Bu saptamalardan sonra, bir kentte komünite oluşturmaktan söz ettiğimizde üç kademede/ölçekte komüniteyi tanımlamak ve ilişkilendirmek durumunda olduğumuz açığa çıkmaktadır. Kent içinde, mekan/morfoloji temelli iki kademe komünite bulunacaktır. Bir kent içinde komünite oluşturmaktan söz ettiğimizde, ilk kademede yaşam birimi –ya da mahalle– diye adlandırabileceğimiz bir komünite bulunacaktır. İkinci kademedeysen, kentin tümünü kapsayan bir komünite yer alacaktır. Eğer komünite dediğimizde salt alt kademe yaşam birimini/mahalleyi anlıyorsak, ikinci kademeden varlığını görmezden geliyorsak, sorun vardır. Komüniteyi salt bu düzeyde bir komünite olarak görüyorsak, bu içe dönük-dışa kapalı komüniteler kentin bütünlüğünü gerçekleştiremeyecek ve kentleri bu alt düzeydeki komünitelere göre parçalara bölecektir. Salt bu en alt iki düzeye hapsolan, ağsal ilişkileri görmezden gelinen komünite oluşturma arayışları değişmeye kapalı kalacak ve geçmişten yeniden üretmenin ötesine geçen bir varlık gösteremeyecektir. Bu düzeydeki komünitede anlamlılık, büyük ölçüde yerin (place) anlamlılığından kaynaklanacaktır.

Bir kentte iki kademeli bir komünitenin varlığı kabul edildiğindeyse, kentin içindeki farklılıklara rağmen, kent düzeyinde bütünlüğün ya da

¹² Neil Brenner (ed.): *Implosions/Explosions: Toward A Study of Planetary Urbanization*, Jovis, Berlin, 2014.

bir entegrasyonun oluşumuna olanak verilmektedir. Kenti birinci kademe komünitenin bir mozaïği olmanın ötesine geçirmek, bu kademe komünitelerin toplamından fazlası haline getirmek için, bu ikinci kademe komünitenin oluşturulmuş olması gerekmektedir. Ama bu noktada, birinci kademe ve ikinci kademe oluşacağı söylenen komünitenin farklılıkları ve ilişkileri hakkında bir tanımlama yaparak netlik oluşturmamız gerekmektedir.

Her iki kademe de “komünite oluşturmak” dediğimizde, insanları tek başına olmaktan kurtararak bir araya getiren, birlikte gerçekleştirebildikleri, ortaklaştıkları bir şey bulunmaktadır. Bu sayede insanlar içinde bulundukları komünite hakkında olumlu bir duyguya sahip olmakta, birbirlerine ve yapabilirliklerine güven duymaktadır. Değişen, birlikte gerçekleştirebildiklerinin ve komünite duygusunun içeriğidir. Mahalle düzeyinde komüniteyle kent düzeyinde komünite; karşılaşılan sorunlar, bulunan çözümler ve bunlar için gerekli dayanışma biçimleri açısından farklılık göstermektedir. Bir kentli hem birinci hem de ikinci kademe komünite içinde bulunacaktır. Her bireyden içinde bulunduğu her iki komünite için de uyumlu bir aidiyet ve adanmışlık duygusu geliştirmesi beklenmektedir. Bir kentte birinci kademe komünite duygusu gelişmiş ikinci kademe duygusu gelişmemiş olabilir; ama, birinci kademe komünite duygusu gelişmemişse ikinci kademe duygusu gelişmiş olamaz.

Bir kentte yaşayanlar, bulundukları ilk kademe komünitede (mahalle) birbirleriyle yüz yüze ilişki kurar, yaşadıkları mekana anlamlılık yükleyerek orayı “yer” haline getirir. Orada yaşadıkları zaman mutlu olmaya başlarlar. Yere bağlılık duygusu içinde, “bir kökü olmak” ve “sınırlanmış bir şeyin içinde bulunmak” hisleri vardır. Bu öznel bir yargıdır ve burada yaşayanlarca bölüşüldüğünde birinci kademe komünite duygusu oluşmuş olur. Eğer bu birinci kademe komünite kapalıysa, dışarıyla etkileşmiyorsa, değişmeden hep kendi kedisini üretecektir. Böyle bir kent, birinci kademe komünitelere göre parçalanmış olacaktır. Parçalanmamış bir kentin oluşabilmesi, ancak kentin tümünü kapsayan alanda, ikinci

kademe komünite duygusunun oluşmuş olmasında olanaklı olacaktır. Bu durumda, ilk kademedeki komünite duygusu ve kimliği, komünite içindeki bireylerin karşılıklı etkileşimiyle olduğu kadar dışarıyla kurduğu ilişkilerle de oluştuğunda; başka bir deyişle, komünitenin değişmeye açık olması halinde, birinci kademe adanmışlıklar ikinci kademenin oluşmasına açık kalacaktır. Birinci kademe komünite, sürekli olarak kimliğini/farklılığını yeniden üretecektir.¹³

Kentin tümü üzerinde, parçalanmamış ikinci bir kademe komünitenin oluşması için ne tür bir birinci kademe komünite anlayışına sahip olmamız gerektiğini gördükten sonra, ikinci kademenin nasıl oluşacağı üzerinde duralım. Kentin kamu alanları alt yapısı ve kentsel pratikler içindeki etkileşimler bu düzeyin komünite duygusunu ve kimliğini oluşturacaktır. Ama bu düzeydeki bir kent komünitesi de kapalı olarak düşünülemez. Bu düzeydeki komünite duygusunu oluşturan dinamiklerin içinde, bir kentin dışı açıklığını, başka bir deyişle gezegensel kent ağıyla ilişkilerinin bulunması gerektiğini de göz önüne almak gerekecektir.

Komünitenin Oluşumu Sosyal Sermayeyi ve Ortak Olanı Üretebildiğinde Demokrasi Açığını da Kapatmaktadır

Buraya kadar, tanımlamaya çalıştığımız komünite kavramını gördükten sonra, bu kavramın bize sosyal sermayenin oluşumunu da büyük ölçüde gösterdiğini söyleyebiliriz. Sosyal sermaye, insanlar arası aktif ilişki ağlarının bulunmasına, toplumdaki değişik grupları birbirine bağlayan ve işbirliğine ortam hazırlayan güven, karşılıklı anlayış, ortak değer ve davranışların varlığına dayandırılmaktadır.¹⁴ Bu da, bir komünite oluşturmak isteğiyle örtüşmektedir.

¹³ Lynne C. Manzo, Douglas D. Perkins: "Finding Common Ground: The Importance of Place Attachment to Community Participation", *Journal of Planning Literature*, 20:4, 2006, s. 335-350.

¹⁴ Don Cohen, Lawrence Prusak: *Kavrayamadığımız Zenginlik: Kuruluşların Sosyal Sermayesi*, Çev. Ahmet Kardam, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, İstanbul, 2002.

Ayrıntısına inerse, *sosyal sermaye* kavramının¹⁵ grup temelli (ya da içsel-socio-centric) ve birey temelli (ya da dışsal -egocentric) olmak üzere iki şekilde ele alındığını görürüz.¹⁶ Grup temelli sosyal sermaye, bir sosyal grubun (bu toplum, bölge, kent ya da örgüt olabilir) işbirliği içinde ortak amaçlara ulaşabilmesini ve ortak sorunları çözebilmesini sağlayan sosyal yapı özellikleri (güven, normlar ve ağlar gibi) olarak tanımlanmaktadır.¹⁷ Birey temelli sosyal sermayeyse, bireyin (bu bir kişi de olabilir, bir bütün olarak kent de olabilir) sosyal ilişkilerinden (bağlarından) doğan, ona çeşitli avantajlar sağlayan kaynaklar ve fırsatlar olarak tanımlanmaktadır.¹⁸ İlkinde sosyal sermaye grubun içinden doğarken, ikincisinde bireyin diğer bireylerle -ve dolayısıyla farklı ağlarla- arasındaki yapısal boşlukları kurduğu bağlar üzerinden doldurmasıyla oluşur. Bu nedenle, grup temelli sosyal sermayede, genellikle aynı gruptaki bireylerin aralarında güvene ve ortak normlara dayalı, güçlü, doğrudan ve uzun dönemli bağlar kurulması yoluyla sosyal sermayenin oluşturulması önemsenmektedir. Ancak, bu tür “kapalı ağların” (bu metindeki mahalle temelli komünite anlayışına yöneltile eleştirilerde olduğu gibi) bireyleri kısıtlaması, diğerlerini ötekileştirmesi, ağ içinde hep mükerrer bilginin paylaşılması, dışarıdan yeni bilginin girmemesi ve bu nedenle ağın koşullara uyum sağlayamaması söz konusu olabilmektedir. Birey temelli sosyal sermayedeyse, birey ne kadar zayıf, dolaylı ve geçici bağlar kurarsa o kadar açık ağ yapısı oluşturmakta ve buna bağlı olarak da sosyal sermaye yükselmektedir. Bu durum Granovetter’in “zayıf bağların gücü” önermesiyle uyumludur.¹⁹

¹⁵ Şükrü Özen’in bu çalışma için hazırladığı not.

¹⁶ Paul Simon Adler, Seok Woo Kwon: “Social Capital: Prospect for A New Concept,” *The Academy of Management Review*, 27:1, 2002, s.17-40.

¹⁷ Robert D. Putnam: “Bowling Alone: America's Declining Social Capital”, *Journal of Democracy*, 6:1, 1995, s. 65-78.

¹⁸ Ronald S. Burt: *Structural Holes: The Social Structure of Competition*, Harvard University Press, 1992.

¹⁹ Mark Granovetter: “Economic Action and Social Structure: A Theory of Embeddedness”, *American Journal of Sociology*, 91:3, 1985, s. 481-510.

Kent düzeyinde komünite oluşturulmasına imkan verebilecek yeni pratikler mahalle düzeyindeki kapalı ağları dışa açarak, kent düzeyinde bireyler arası zayıf ve dolaylı bağlar kurarak, grup temelli bir sosyal sermaye oluşturulmasını sağlamayı hedeflemektedir. Böylelikle, birey ve grup temelli sosyal sermaye yaklaşımları bütünleştirilerek kent düzeyinde komünite oluşumunun imkanları genişletilecektir. Bu bakış açısı öte yandan İzmir'in diğer kentlerle, bölgelerle ve ülkeler arası bölgeler ve dünyayla bağlar oluşturarak, sosyal sermayesini artırmasının zeminini oluşturacaktır.

Komünitenin oluşumu ve sosyal sermayenin artırılması, temelde, orada yaşayanların yaşam kalitesini artırmak içindir. “Yaşam kalitesi”nin ne olduğu, o kentteki yaşam deneyimine, buna ilişkin **özneller arası (intersubjective) olarak oluşmuş ortak iyilerin bulunmasına** ve buna ilişkin söylemlerin geliştirilmiş olmasına bağlı olacaktır. Bu durumda, tanımlanan olumlulukların ölçeği birey düzeyinden kent ölçeğine taşınınca, olumluluk yargısının dayandırıldığı öznellik de yerini özneller arasındaki uzlaşmaya bırakmak durumunda kalacaktır. Bir kentte yaşayanlar kamu alanında tartışılmak için bir yargı geliştirdiklerinde, bu yargının özneller arası olma koşulunu da yerine getirdiğini fark ederiz. Bu bağlamda, komünite olgusunun insanın “temsili düşünme” yetisiyle ulaştığı bir özneller arası yargı olduğunu görürüz.²⁰

“Ortak olanlar/müşterekler” (commons) genel bir terim olarak, her paydaşın eşit paylaştığı ortak bir kaynak kategorisini ifade etmek için kullanılmaktadır. Hayvan otlatılan meralar, balık avlanan denizler, komünite ormanları bu kategori içinde yer almaktadır. Hess ve Ostrom, “ortak olanı” kaynakların ötesine, bilgi alanına taşıdı.²¹ Bilgi alanına da, ortak olanlar gibi davranan karmaşık ekosistemler olarak yaklaştılar.

²⁰ İlhan Tekeli: “Bilgi Topluma Doğru Yol Alırken, Kent Yöneticileri ve Kent Plancıları Olarak Komünite Kavramını Yeniden Düşünmemiz ve Ona Yeni İşlevler Yüklememiz Gerekliyor”, *İktisat ve Toplum*, Sayı.100, Şubat 2019, s. 39-48.

²¹ Charlotte Hess, Elinor Ostrom: *Understanding Knowledge as a Commons*, The MIT Press, 2006.

Bu alanda olanlar da toplumda bölüşülen bir kaynak gibi ele alınıyordu. Bu genişlemeyle, “ortak olanlar” kültürel ve entelektüel alanlar boyunca yayıldı; müzik, sanat, tasarım, tv, radyo, yazılım alanında örnekleri yaratıldı. Artık çoğu şey, açık ve herkes tarafından bölüşülüyor olduğunda “ortak olanlar” niteliğini kazanmaktadır. Günümüzde, bu bağlamda “kentsel ortak olan” kavramı gelişmeye başlamıştır.²² Kentin bir “ortak olan” niteliğine sahip olduğunu söylemek için, tabii ki öncelikle açık ve herkes tarafından bölüşülüyor olması gerekiyor. Kentler ve komüniteler bu niteliklere sahiptir. Kentler, kurumsal olarak yüksek düzeyde regüle edilmiş, kurumsal bir yapı içinde ortaya çıkan toplumsal süreçler içinde oluşmuş alt yapılarıyla, ürettikleri kentsel hizmetlerle, orada yaşayanlara kompleks bir olanaklar sistemi sunmaktadır. İnsanların bir araya gelerek yarattığı kentler, nasıl bir “ortak olan” niteliğini yaratıyorsa, tarihin kendisi de bir “ortak olandır/müşterektir”. Tarih bize binlerce yıldır kendi varlığını ortak olma (commoning) prensibine göre organize ettiğini göstermektedir.

Ortak olanın komüniteyle ilişkisi daha derindir. “Ortak olandan” söz edebilmemiz için bir komüniteye referans vermemiz gerekir. Bir komüniteye atıf yapamıyorsa, ortak olandan söz edemeyiz. Ama bu durumda söz konusu olan komünitenin ayrıcalıklı bir kimlik iddiası üzerinden değil, ortak olanın, ya da ondan elde edilenin yeniden üretilmesi, ya da bakımının gerçekleştirilmesi üzerinden tanımlanması gerekmektedir.

Komüniteyi -yani “ortak olanları”- yalnızca ürettiğimiz kaynakları eşitlikçi olarak bölüştüğümüz yeniden üretim araçları olarak değil, aynı zamanda kolektif bir özne yaratmak ve yaşamın her cephesinde ortak çıkarı gerçekleştirmeye dönük bir adanmışlık olarak da düşünmemiz gerekir. Eğer yarışma ilkesinin hakim olduğu ilişkiler yerine kolektif dayanışmanın hakim olduğu bir ilişkiler biçiminin güçlenmesini istiyorsak, “ortak

²² Sheila Foster, Christian Laione: “Ostrom in the City: Design Principles for the Urban Commons”, *The Nature of Cities*, 2017, <https://www.thenatureofcities.com/2017/08/20/ostrom-city-design-principles-urban-commons/> [Erişim Tarihi: 14.11.2020].

olanların” kapsamının yeniden tanımlanması ve bunun için mücadele edilmesi gerekir.

Bu noktada, kentin ve komünitenin her ikisinin de bir “ortak olan” kategorisi olduğunu kabul ettiğimizde, bu ikilinin ilişkisi üzerinde durmamız yararlı olacaktır. Bir bakış açısına göre, kentin fiziki nitelikleriyle komünite olma niteliklerinin birbirinden ayrılmaz olduğunu kabul etmek ve “ortak olanın” bu ikisinin birlikteliğine ilişkin bir özellik olduğu kabul etmek gerekmektedir. Genellikle kent plancılarının böyle düşündükleri söylenebilir. Sosyal ilişkilerden soyutlanmış, salt fiziksel nesnelerin bir aradalığına dayanan bir “ortak olan” tanımlamak, anlamlı olmayacaktır. Bir kentin, o kentin değişik öğelerinin toplamından daha fazla olduğunu söylediğimizde, işte o fazla olanın, kent olma dolayısıyla oluştuğunu, esas ortak olanın da bu olduğunu ifade etmiş oluyoruz. Lefebvre’nin “şehir hakkı”ndan söz ederken ifade ettiği hak kavramı da bu bakış açısına dayanmaktadır.²³

Ama, var olan bir kentin sosyal sermayesini artırarak performansını yükseltmek isteyen bir kent yöneticisi, sosyal ilişkileri geliştirmek için komüniteyi ayrıca ele alacak, ortak olanın nasıl oluştuğunu çözümlemeye çalışacaktır. Bir komünitede, insanlar arası ilişkilerle ve özneller arası uzlaşmayla üretilen çok sayıda “ortak olan” bulunmaktadır. Bunlar; kimlikler, sosyal sermaye, ortak iyiler/kötüler, ortak güzeller/çirkinler vb. diye sıralanabilir. Tabii ki bunlar dıştan verili ve değişmez değildirler, sürekli yeniden şekillenmektedir. Bunlar içinde komünitenin varlığı bakımından en kritik olanlar, kimliğin inşa edilebilmekte olması ve sosyal sermayenin varlığıdır. Bir yerde sosyal sermaye üretileniyorsa, başka bir deyişle bu komünitede yaşayanlar birbirlerine güven duymuyorsa, komünite büyük ölçüde anlamını yitirecek, kimliği taşınamaz hale gelecektir.

Komünite oluşturmayı mahalle ölçeğinden kent ölçeğine taşıdığınızda,

²³ Henri Lefebvre: *Şehir Hakkı*, Çev. Işık Ergüden, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2016.

çok sayıdaki kentsel hizmetin üretilme mantığında yeni bir ele alış gerekecektir. Örneğin, bir belediyenin sosyal hizmet üretirken toplumun yalnızca güçsüz kesimlerinin karşılanmayan gereksinimlerini karşılama mantığı tek başına yeterli olmaktan çıkacak; refah devleti mantığının ötesine geçilerek, komünite oluşum süreçlerine katkı yapabilecek, toplumun tümüne yönelmiş yeni hizmet türleri geliştirilmek durumunda kalınacaktır.

Bu değişiklik ihtiyacı yerel yönetimlerin iletişim ve halkla ilişkiler stratejilerinde de kendisini gösterecektir. Belediyeler komünite oluşturmayı bir hedef olarak seçtiklerinde, iletişim stratejilerinin kapsamını genişletmek durumunda kalacaklardır. Belediye başkanı bu işlevi yerine getirirken, artık, kendi siyasal liderliğinin inşasına değil, bu yerelliğin kimlik ve bütünlük kazanmasını sağlamaya yönelecektir. Bunun için de, hırçın ve ötekileştirici değil; sakin, akılcı ve etik, dolayısıyla toplumun üyeleri arasında diyalog kurulmasını kolaylaştıran bir iletişim biçimi geliştirecektir.

Belediyenin komünite oluşturmaya yönelmesi, kentteki sosyal sermayeyi yükselterek iktidarı ele geçirilen bir şey olmaktan çıkartacak, sosyal ilişkiler içinde inşa edilen bir şey olmasına dönüşmesi sonucunu getirecektir. İnsanlar, bir kentte böyle yapılanmış bir çevre içinde sosyal ilişkiler kurarak etkileşirken, bir yandan kendi kendilerini/kimliklerini geliştirmekte; o yere ilişkin yargılarının özneller arası bir nitelik kazanması da, o kentte bir komünite oluşmasının dayanağını teşkil etmektedir. Böyle bir ortam içinde, ***insan onuruna saygılı, yaratıcı ve katılımcı yerel demokrasiye geçişin yolu da kısalmaktadır***, denilebilir.

Bir kentin yaşam kalitesinin yüksekliğinin, önemli ölçüde, bir komünite niteliği kazanmasına bağlı olduğu bilinmektedir.²⁴ Bu nedenle, günümüz yerel yönetimleri yalnızca kentin fiziki biçimlenmesini denetlemekle,

²⁴ Bu konuda bkz. İlhan Tekeli: *İzmir Modeli: İzmir İçin Demokratik Bir Yönetim Modeli Önerisi II. Kitap*, İzmir Akdeniz Akademisi, İzmir, 2018.

kentlinin kullanacağı altyapı ve hizmetleri üretmekle yetinmemekte, aynı zamanda kentlilerin bir komünite niteliği kazanması konusunda sorumluluklar yüklenmektedir. Komünitenin oluşturulmasının bir “ortak olan”ın üretilmesi olduğunu bildiğimizde de, onun için demokratik yönetişimin kaçınılmaz olarak gündeme gelmesi gerekmektedir. Böyle bir yönetişimin olanaklı ve düşük maliyetli olduğunu bize Ostrom’un çalışmaları göstermiştir.²⁵

Kentliler onurlu yaşam hakkına sahip çıkıyorlarsa, kolektif yönetme bilinç ve becerisini geliştirmiş olmaları gerekir. David Harvey, *Asi Şehirler*²⁶ kitabının “Kentsel Müşterek Alanların Yaratılması” başlıklı 3. bölümünde, kentteki kamu alanları ve altyapılarının bir “müşterek” oluşturmasının kentlilerin siyasal eylemde bulunması halinde gerçekleştiğini söylüyor. Ona göre, Kahire’de Tahrir Meydanı, Atina’da Syntagma Meydanı birer kamu alanıdır; bu meydanlar, insanlar kendi siyasal sözünü ifade etmek için orayı protesto mekanı olarak kullanmaya başladığında, bir “kentsel müşteriye” dönüşmektedir. Kanımca protesto önemlidir, ama yeterli değildir. Kolektif yönetme bilinci ve becerisi gelişmediyse, sürdürülebilir olumlu bir sonuç almak olanaksızdır. Onun için Ostrom’un gösterdiği yol önem kazanmaktadır.

III. YEREL YÖNETİMLER KOMÜNİTE VE KOMÜNİTE DUYGUSUNUN OLUŞMASINA NE KADAR KATKIDA BULUNABİLİR?

Biz, bir yerin bize anlamlı gelip gelmediğini hissederiz. Kendimizin bir komüniteye bağlılık duyduğumuzu biliriz. Ama bu duyguların oluşum mekanizmasını tam olarak kavrayamayız. Bu duygular, yerin ve komünitenin oluşum süreci içinde ortaya çıkar (emerge). Bu duyguların ne düzeyde ve nasıl oluştuğunu tam olarak bilmesek bile, bir yerel yönetim bu

²⁵ Elinor Ostrom: *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*, Cambridge University Press, 1990.

²⁶ David Harvey: *Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, Çev. Ayşe Deniz Temiz, Metis, İstanbul, 2013.

oluşumları olumlu yönde etkilemek için hangi süreçleri ve bu süreçlerin ortaya çıkardığı hangi karşılıklı etkileşimleri yoğunlaştırması gerektiğini bilebilir.

Bu çalışmada bir kentte iki farklı düzeyde komünite olduğunu ve büyükşehir belediyelerinin stratejilerinin, temelde ikinci kademedeki komünitelerin oluşmasına yönelmesi gerektiğini gördük. Birinci kademedeki mahalle (neighbourhood) düzeyinde oluşan komünite aidiyetleri, kentin tüm mekanının etnik ya da sınıfsal farklılaşmasının ayrım çizgilerini izleyen parçalanmışlığını bize gösterecektir. Daha önce üzerinde durduğumuz üzere, ikinci düzeyde bir komünite oluşturma yoluyla kent düzeyinde bu parçalanmanın etkilerinin aşılarak kentin bütünlüğünün sağlanması amaçlandığından, burada büyükşehir belediyelerinin ikinci düzeyde bir komünite oluşturmalarını desteklemek için yapılması gerekenler üzerinde durulacaktır. Bu nedenle, birinci kademe komünite oluşturma mekanizmaları üzerinde durulmayacaktır.

Kamusal Alanlar

Yerel yönetimlerin komünite oluşturmakta yararlanabilecekleri araçların başında kamusal alanlarını güçlendirmek gelmektedir. İngilizcedeki *public sphere* ve *public space* kavramları, Türkçede tek bir *kamusal alan* kavramıyla karşılanmaktadır. Oysa, bu konuda geliştireceğimiz tartışma bakımından bize her iki kavram da ayrı ayrı gerekmektedir. Bu nedenle, bu metinde “public sphere” yerine “**kamu 1 alanı**” kavramı, “public space” yerine “**kamu 2 alanı**” kavramı kullanılacaktır.

Kamu 1 alanında eylemsellik ve politik olma vurgusu ağır basmaktadır. Bu alanda insanlar karşılıklı etkileşme içinde “*public opinion*”u, yani ortak aklı, ortak yargıyı üretirler. Böyle bir kamu alanı, ağ olarak temsil edilmeye uygundur. Mekansal sürekliliği gerektirmemektedir. Bu bir özgürlük alanıdır.

Kamu 2 alanındaysa mekansal vurgu ağır basmaktadır. Burada kamu alanı *yer* (place) olarak temsil edilmektedir. Fiziki temelde tanımlanmış yerlerdir. Yerel yönetimler genellikle **kamu 2 alanlarını** oluşturmaktadırlar.

Bir kentte komünite hissinin oluşabilmesi için geniş, yaşamın değişik bölümlerine yayılmış ve çeşitlenmiş bir “**kamu 2 alanlar sisteminin**” oluşması gerekecektir. Kentliler, bu **kamu 2 alanlarından** değişik biçimlerde yararlanacaklardır. Gündelik yaşamları sırasında faaliyetlerini gerçekleştirirken bu alanları (yollar, meydanlar, kıyı alanları düzenlemeleri, parklar, yeşil alanlar, gösteri mekanları vb.) kullanacaklardır.

Kamu 2 alanları, müteahhitlerin değil, diğer insanların da var olduğu komünitenindir, yani “ortak olan”dır. Ortak mal olarak, bir ücret karşılığı olmadan kullanılır. Güvenliği devlet gücü olarak polis tarafından sağlanmaktan çok, komünite üyeleri tarafından kullanılmasıyla sağlanır. Tabii bu kamu alanları trafikle yakından ilişkilidir. Ama, trafik tarafından işgal edildiğinde, yok olmuş sayılırlar. Bu alanlarda işlevsel ve ritüel faaliyetler günlük rutin içinde ya da belirlenmiş periyotlar içinde gerçekleşmektedir. Kamu alanları, bu etkinlikler olmadan tahayyül edilemez/tasarlanamaz. Kamu alanları, insanların içinde bir noktaya sahip çıktıkları yerler olmaktan çok, içinde hareket edilen/gezinti yapılan yerlerdir.²⁷ Bir kentte, **kamu 2 alanları** işlevlerini ve kamusal niteliklerini kaybediyorlarsa, o kentin sosyalleştirme kapasitesi düşüyor demektir. Kamusal alanlar, bir arada yaşam kültürünün geliştiği, insanların diğerlerine hoşgörülü oluşunun üretildiği yerlerdir. Bu alanlarda, birbirine yabancı olarak yer alan bireyler anonim olarak ilişki kurarlar ve bireyin gelişmesi için uygun ortamlar yaratılır.²⁸ Bu alanlarda sosyal statü farklılıkları önemini yitirir.

Bu tür kamusal alan kullanışlarının bir komünite ya da yer duygusunun oluşumuna katkısı her durumda olumlu olmayabilir. Bazı durumlarda bu kullanışlar -kalabalık itiş kakış içinde geçilen bir yol, trafik sıkışıklığı yaşanan bir kamu alanı deneyimi gibi- olumsuz duygular oluşturacaktır.

²⁷ Helena Casanova, Jesus Hernandez: *Public Space Acupuncture*, Actar Publishers, New York, 2014.

²⁸ Richard Sennett: “The Public Realm”, *The Blackwell City Reader* içinde, ed. Gary Bridge ve Sophie Watson, Wiley-Blackwell, 2010.

İnsanlar, yaşadıkları kentlerde kendi yaşam kalıpları içinde kamu alanlarını özel olarak seçerek, bu kamu alanlarında mutluluk duyarak bir arada bulunuyor ve etkileşiyorlarsa, komünite ve yer duygusu oluşturmaya olumlu bir katkıda bulunuyorlar, demektir. Ayna nöronları keşfedilmeden önce, komünite duygusunun gelişiminde karşılıklı etkileşime ve iletişime önem veriliyordu; nörolojik çalışmalarla ayna nöronlarının bulunmasından sonra, bu alanlarda sadece bir arada bulunarak zaman geçirmenin de önemli olduğu fark edilmeye başlanmıştır.

Farklı kanallardan gelen kentliler **kamu 2 alanlarında** bir araya gelirler, kendilerini ifade ederler, karşılıklı etkileşme içinde kentin sivil yaşamlarına katkıda bulunurlar, sosyalleşirler. **Kamu 2 alanları** kentlilerin bir araya getirilmesine fırsat verdiği gibi, bazı insanlar ve faaliyetlerin de dışlandığı alanlardır. Kamu otoriteleri bazı insanların, nesnelerin ve faaliyetlerin (sokak satıcıları, dilenciler, seks emekçileri, uyuşturucu satıcıları, yankesiciler, canlı heykeller vb.) kamu alanında bulunmasını toplum düzeni açısından tehdit olarak görür.²⁹ Toplum, bu aktörlerin kamu alanında bulunmasını engellemeye, kontrol altına almaya çalışır. Genellikle bu alanlar turistlerin ziyaret ettikleri alanlarsa, kamu otoritelerinin kurdukları denetimler çok abartılı bir düzeye tırmanır. Ama, kamu alanlarını sadece uyumlu/uslu kentlilerin devam ettiği yerler olarak düşünmek de doğru olmaz. Farklılık ve düzensizlik bazı kişileri huzursuz etse bile o kamu alanının çekici olması için gerekli olabilir. Kentin bazı alanlarında “uyumsuzların” da bulunuyor olması o alanların çekiciliğini artırabilmektedir. Unutulmamalı ki, bir toplumda kamu alanlarının istenirliğinin sınırları ya da çekiciliği müzakereyle, karşılıklı olarak verilen ödünlerle belirlenmektedir. Kısacası, kamusal alandaki oluşumları kapalı olarak ele almamak gerekir. Bu alanlarda yer alan pratikler kapalı olmaktan çok açıktırlar, zaman içinde oluşmaktadır.

²⁹ Avi Astor: “Street Performance, Public Space and Boundaries of Urban Desirability, The Case of Living Statues in Barcelona”, *International Journal of Urban and Regional Research*, 43:6, 2019, s. 1064-1084.

Kamu alanının kapsamını sadece kentteki mekansal yerler olarak ele almak yeterli olmaz. Yerel bir kamusal alan kavramının yerel demokrasi bakımından daha geniş bir içeriği bulunmaktadır. Bu geniş kapsamıyla, yerel-kamusal tartışmaların yürütüldüğü coğrafik mekanın boyutlarını aşan (n) boyutlu soyut bir **kamu 1 alanı** söz konusudur. Bu anlamdaki “kamusal olan”, insanların ve insan olmayanların bir araya gelmesiyle, birlikte eylemde bulunmasıyla ve birlikte iddialar geliştirme kapasitesinin ortaya çıkmasıyla oluşmaktadır. Bu yerel **kamu 1 alanları** yeniden gruplanmalarla, yeniden yapılanarak, kentsel değişimleri değerlendirmek ve anlamlandırmak bakımından kapasitemizi yükseltir. Bu tür etkili bir yerel kamu alanının varlığı, yerel kamusal yaşamın daha demokratik bir nitelik kazanması için gereklidir. Ancak böyle bir kamusal alanda, tartışmanın değişik tarafları ve bu tarafların aralarındaki koalisyonlarla, kamusal gerekçelendirmelerdeki duygusal etkileşim kanalları açıklık kazanacaktır.³⁰ Yerel kamusal alanın bu şekilde genişletilmiş olarak kavramlaştırılması, yerel siyasal kamu alanının güçlendirilmesi, merkezin etkisinin azaltılarak yerel yaşamın anlamlılığının artırılması anlamına gelmektedir.

Her kent yönetiminin kente ilişkin bir kamusal alan stratejisi ve politikası geliştirebilmesi için, kentteki değişik türdeki kamusal alanların miktarlarını ve bunların her birinin üzerindeki aktivite çeşitliliğini saptaması gerekir. Bu çıkış noktası kullanılarak; kentteki kamu alanı türlerini, miktarını ve bunların üzerindeki aktivite çeşitliliğini artırarak, kentin yaşam kalitesini geliştirmek için uygulanacak stratejiler ve politikalar geliştirilebilir.

Komünite Duygusunun Oluşumunu Güçlendiren Kentsel Pratikler

Bir kent yönetiminin ikinci kademede komünite ve komünite duygusu oluşturmada “**kamu 2 alanlar sistemi**” oluşturmalarının önemini gördük.

³⁰ Alan Latham, Jack Layton: “Public and Their Problems: Notes on the Remaking of the South Bank London”, *International Journal of Urban and Regional Research*, 43:6, 2019, s. 1148-1167.

Tabii bu çok önemlidir. Ama bu, tüm olanakları tüketmez. Var olan kentsel pratikler alanında da yapılabilecek çok şey bulunmaktadır. Türkiye’de aktörler genellikle kamu ve özel kesim aktörleri diye ikiye ayrılmaktadır. Toplumdaki faaliyetler bu iki tür aktör arasında paylaştırılmaktadır. Bu da toplumda önemli ölçüde demokrasi açıkları yaratmaktadır. Oysa, yeni aktör türleri ve iş yapma biçimleri geliştirildiğinde, demokrasi açıklarının mertebesi önemli ölçüde düşürülebilecektir. Günümüz dünyasında sosyal yenilikçiliğe kapılar açıldıktan sonra, yeni aktör türleri ve iş yapma biçimleri geliştikçe, hem demokrasi açıkları azalmaya başlamış hem de komünite duygusunu geliştiren araçlar çeşitlenmiştir. Bu pratiklerden bazılarının komünite duygusunun gelişmesine katkısı özellikle yüksek olmaktadır. Günümüzde, bir kapitalist sistemin iş yapma alışkanlıkları içinde gelişen, kentsel pratiklerin yabancılaştırıcı etkilerini aşacak yeni bir iş yapma biçimi, bir sosyal yenilikçilik olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunların belli başlı türlerini ele alalım.

1. Dayanışma Ekonomileri

Dayanışma ekonomisi, bir yerellikte ya da komünitede yaşam kalitesini geliştirmek için dayanışmaya dayalı olarak geliştirilmiş, çoğu kez yerel ekonomik formasyonlardır. Bu tür ekonomik formasyonların en bilinen türleri kooperatiflerdir. Ama, günümüzde dayanışma ekonomilerini sadece kooperatifler olarak düşünmek yetersiz kalır. Günümüzde dayanışma ekonomileri çeşitlenmiştir ve sosyal yenilikçilik yoluyla türleri artmaktadır.

1.1: Paylaşım Ekonomisi

Paylaşım ekonomileri dediğimizde esnek bir ekonomik ilişkiler ağını kastediyoruz. İnsanların birbiriyle ürün ya da hizmet değiş tokuşu yapmasını, ortak çalışmayı, ortak personel kullanımını, kitle fonlamasını içerebiliyor. Paylaşım ekonomisinde kullanmadığımız bir şey, belirli bir süre için ya da tamamen, karşılık bekleyerek ya da beklemeden, başkalarının ihtiyacının karşılanmasında kullanılıyor. Paylaşım ekonomisinin oluşumunda –mutlaka- değişilecek bir mal veya hizmetin bulunması gerekmiyor. Bu ekonominin oluşumu, her şeyin her düzeyde paylaşımından

geçiyor: geliştirilen yazılımlar, sahip olunan nesneler, zaman, para, mekan, patentler ve diğer kaynaklar.

Günümüz Türkiye'sinde paylaşım ekonomisi yaygın bir kategori olmasa da, önümüzdeki yıllarda bu konuda bir gelişme olması beklenmektedir. Paylaşım ekonomisi, israfı önemli ölçüde azaltacak ve sürdürülebilirliğin sağlanması açısından görmezden gelinemeyecektir. Mobil teknolojilerin yaygınlaşması, 3 boyutlu yazıcı teknolojilerinin gelişmesi, maker (kendin yap) kültürünün hızla yaygınlaşması, paylaşım ekonomisinin gelişmesini güçlendirecektir. Nitekim, kapitalist ekonomi içerisinde, paylaşım ekonomisinin melezi gelişmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Türkiye'de çok tartışılan Über'in taşımacılığı da böyle girişimlerin bir örneğidir.

Bir kentte piyasa düzeni içinde artacak her türlü ekonomik faaliyetin, kentlilerin ekonomik gelirlerini artırma yoluyla yaşam kalitesine yapacağı bir katkı olacaktır. Ama bu faaliyetlerin, kentte yaşayanların kente bağlılıklarına ve kentliler arası dayanışmaya, dolayısıyla komünite duygusunun oluşumuna katkısı sınırlı düzeyde olacaktır. Oysa bir yerellikte paylaşım ekonomilerinin gelişmesinin komünite duygusunun gelişmesine katkısı çok daha yüksek olacaktır.

1.2: Platform Ekonomileri

Platformlar bir sivil örgütlenme biçimidir. Belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek adına bir araya gelen sivil toplum kuruluşlarının oluşturduğu birlikteliklerdir. Dernekler kanununca düzenlenen bu birlikteliklerin tüzel kişilikleri yoktur. Tüzel kişiliği olmadığı için parasal işlemler yapamaz, aynı ya da nakdi bağış alamaz ve borçlanamazlar. Ayrıca, aşırı bürokratik zorunlulukları yoktur. Kolayca kurulabilmektedirler. Belli sayıdaki tüzel kişiler bir araya gelerek bir mutabakat tutanağını imzalandıklarında, hemen faaliyete başlayabilmektedir.³¹

³¹ Mintez Şimşek: "Bir Sivil Örgütlenme Modeli Olan Platformların Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Hususlar", *Alomaliye.com*, 2017, <https://www.alomaliye.com/2017/11/22/platformların-kuruluş-ve-isleyisi/>, [Erişim Tarihi: 14.11.2020].

Eğer bu birliktelikler bir yerelliğin ekonomisini güçlendirmek, toplumda eşitsizliği ve işsizliği azaltmak amacıyla oluşturuluyorsa, bunlar platform ekonomileri diye adlandırılmaktadır. Değişik amaçlarla kurulan platformlar, farklı biçimler almakta, değişik türlerde platform ekonomileri oluşmaktadır. Örneğin, platformlar bir yerdeki iş dünyasını oluşturan dernek ve firmaların arasındaki işgücünü güçlendirmek, bilgi alış verişini sağlamak, işbirliği yapmak ve evrensel iş ahlakı içinde iş yapma kültürünü geliştirmek gibi bir amaçlarla oluşturulabilir. Ayrıca, birleştirici rolüyle yaratıcı kişileri fiziksel ya da sanal ortamda bir araya getirmek, kültürel, teknolojik ve yaratıcı sektörlerde bağlantılar kurmak, iş geliştirmek ve kullanıcı topluluğuyla profesyonelleri bir araya getirecek yaratıcı platformları kurmak için de oluşturulabilmektedir.

Emekçiler de kendi platformlarını oluşturmaktadır. Bu amaçla düşük ücretli işçiler, korunamayan emekçi haklarının geriletilmesine karşı çıkarak, alternatif çözümler üretmek için platform kooperatifleri kurmaktadır.³² Bazı durumlarda, bir ekonomik faaliyetler zincirinin değişik aşamalarını gerçekleştiren firmalardan birinin baskın hale gelerek diğerlerini denetim altına almasını engellemek için oluşturdukları bir platformu, tüm faaliyetlerin ortak sahipliğini oluşturarak güçlendirmişlerdir. Böyle bir platform, gerçekte işbirliği yapan, fırsatları ve tehditleri birlikte değerlendiren bir yerel yapı olarak ortaya çıkacaktır. Bu tanım üzerinde düşünülürse, ekonominin bir nişinde bir tür komünite oluşturma olarak okunabileceğini fark ederiz.

Bir yerellikte uygun kompozisyonda bir ya da daha fazla sayıda platform oluşturulması ve sayılarının artırılması, orada komünite duygusunun geliştirilmesi için uygun bir ortam yaratacaktır.

³² Trebor Scholz: *Platform Cooperativism: Challenging the Corporate Sharing Economy*, Rosa Luxemburg Stiftung, New York Office, 2016.

1.3: Kooperatif Girişimcilik: (Yerel) Kalkınma, Tüketim ve Kadın Kooperatifleri

Dayanışma ekonomilerinin Türkiye’de en bilinen örneği kooperatiflerdir. Kooperatifçiliğin Türkiye’de yüzyılı aşkın bir geçmişi bulunmaktadır. Ekonominin değişik dönemlerinde Türkiye’de kooperatif girişimlerine umut bağlanmışsa da bu canlanmalar sürdürülebilir olmamıştır. 1930’larda dünya ekonomik krizinin Türkiye tarımında yarattığı yıkımdan çıkabilmek için “tarım kredi kooperatifçiliği” ve “tarım satış kooperatifçiliğinde” gelişmeler olmuştur. 1960-1980 yılları arasında devletin teşvikleri paralelinde “konut kooperatifçiliği” önem kazanmış, daha sonra devlet desteklerinin yeniden yönlendirilmesi dolayısıyla zamanla sönümlenmiştir. 1960’lı yılların ikinci yarısından 1980’lere kadar geçen sürede “tarımsal kalkınma/üretim kooperatifçiliği” gelişmiş, daha sonraki yıllarda ekonomik krizlerin etkisiyle sönümlenmiştir. Günümüzdeyse “kadın üretim kooperatifleri” alanında dikkati çeken gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır.

Darwin, insanın bencil çıkarlar peşinde koşan *homo economicus* değil; emek, iş ve eylemi müşterekleştiren *homo cooperativus* türü bir varlık olduğunu söylüyor.³³ Ama kapitalizmin ilişkileri içinde *homo economicus* inşa edilmiştir. Kooperatifler insanın doğasına uygundur. Kooperatifler hem sermayedar, hem emekçi, hem işletmecidir; kâr dağıtmaz, risturn dağıtırlar. İnsan, bir *homo cooperativus* olmanın koşullarına sahiptir. Türkiye’de geçmişteki kooperatifçilik hareketlerinin beklenen başarı düzeyine ulaşamamasının temel nedeni, tepeden aşağıya geliştirilmeye çalışılması olmuştur. Devlet-kooperatif ilişkilerinin kurulma biçimi, kooperatiflerin yapısının sağlıklı bir biçimde gelişmesini engellemiştir.

Bir kentin komünite oluşturma hissini yaratabilmesi ve kentin yaşam kalitesine katkı yapabilmesi için tabandan oluşan üretim kooperatiflerinin

³³ John Laurent: “Charles Darwin on Human Nature”, Ed. John Laurent, *Evolutionary Economics and Human Nature*, Edgar Alger Publishing, Cheltenham, 2003, s. 96-113.

gelişmesine öncelik verilmelidir. Bu kooperatif girişimleri küçük bir grup oluşturan sınırlı sayıda ki yurttaşlar tarafından, küçük bütçelerle, yüksek dayanışmayla gerçekleştirilecektir. Orta sınıf alanlarında, sivil adanmışlık güdüsü altında geliştiklerinde başarı şansları yükselir. Bu kooperatif girişimleri, belediye/devlet desteğine ihtiyaç bırakmayan bir kooperatif nasıl kurulur diye yola çıkarlarsa, sürdürülebilirlikleri yüksek olacaktır. Bu tür kooperatifler komünite bağlarını oluşturur ve geliştirir.

Günümüz Türkiye'sinde kentlerde değişik türlerde üretim kooperatifleri gelişmektedir. Özellikle tarımda küçük üreticiler ayakta kalabilmek için kooperatif kurma yoluna gitmektedirler. Ayrıca günümüzde kadın üretim kooperatifleri kurulmaya başlanmıştır. Türkiye'de yaşanan kriz içinde aile gelirlerine katkı yapabilmek için kadınların çalışma alanına girme eğilimi artmıştır. Ama, kolayca iş bulamamaktadırlar. Üretim kooperatiflerine katılarak kendilerine iş olanağı da yaratmış olmaktadır. Ayrıca, kentli kadınların artan eğitim düzeyleri artık bu seçeneği kullanmalarına olanak vermeye başlamıştır. Bu seçeneği kullanan kadınlar hane gelirinde, yaşam kalitesinde, özgüvende ve itibarda yaşadıkları artış kadar streste de artış yaşamaya başlamışlardır.

Ayrıca, artık kentlerin sınırları il sınırlarıyla özdeşleşerek eski kırsal alanları içine aldığından, bu alanlarda küçük toprak sahiplerinin kurdukları tarımsal kalkınma/üretim kooperatiflerini de bu bağlamda düşünmek doğru olur. Yeni tarımsal yaşam içinde küçük üreticiliğin sürdürülebilirliği kooperatifçilikte aranmaktadır.

Kentlerde kurulan bu kooperatiflerin başarısı için, üretim kooperatiflerinin pazarlama sorunlarının çözümü kritik öneme sahiptir. Yerel yönetimler üretici pazarları, hasat şenlikleri vb. düzenleyerek pazar sorununun çözümünü kolaylaştırmaya çalışmaktadırlar. Bir başka yol olarak, yerel yönetimler arası tüketim kooperatifleri ağı oluşturarak büyük ölçekli kooperatiflerle çözüm arayışına da girmektedirler.

2. Sosyal Yenilikçilik Laboratuvarları

Sosyal yenilikler, çalışma koşullarından başlayarak, eğitim ve komünite gelişmelerine ve sağlığa kadar uzanan değişik öğelerin toplumsal gereksinmelerini karşılayarak, sivil toplumu güçlendirir ve yaygınlaştırır. Sosyal yenilikler açık kaynak yöntemleri ve tekniklerini, aktivizmi, online gönüllülüğü, mikro kredileri, uzaktan öğrenmeyi ve sosyal amaçlı inovasyonlar gibi yeniliklerin sosyal süreçlerini içermektedir. Bilhassa, sürdürülebilir bir topluma götürecek yeni işlere ve yeni işbirliği formlarına odaklanırlar. Bu laboratuvarlar; ürünler, süreçler, projeler, programlar ve platformlar oluşturur.

Günümüzde yenilik artık 1930'lardaki gibi bir topluma dıştan sunulan, ayrıcalıklı kişilerin gerçekleştirdiği bir şey olmaktan çıkmış, her komüniteye içsel hale gelmiştir. Komünitelerin iç yapıları yenilik geliştirecek şekilde geliştirilebilmektedir. Bu bakımdan, "sosyal yenilik laboratuvarları" özel önem taşımaktadır.³⁴

Sosyal yenilik laboratuvarları, değişik alanlarda yapılandırılmış atölye çalışmaları ve proje bazlı toplumsal dayanışma deneyimleridir. Genç bireylerin doğal ve beşeri çevreyle etkin iletişim kurmalarını, yaratıcı aktivitelerle bireysel ifade olanaklarını genişletmeyi, deneyim ve birikim paylaşımı yoluyla dünyaya dair daha iyi bir anlayış geliştirmeyi amaçlar. Genç bireylerin değişimde aktif rol oynamaları ve toplumsal dönüşümün bir parçası olmaları yönünde teşvik edilmesi, eğitimin çok yönlü ve hayat boyu süren bir yolculuk olduğunu deneyimlemeleri, düşünce ve eylem özgürlüğünü geliştirmeyi teşvik ederek toplumsal dayanışma bilincini güçlendirmeyi sağlamaya yönelmişlerdir.

Bu sosyal yeniliklerin etkisiyle, eğitimden sağlık bakımına, siyasal protestodan ekonomiye kadar, kültürümüz ve yaşamlarımız yeniden

³⁴ Frances Westley, Sam Laban, Cheryl Rose, Katharine McGowan, Kirsten Robinson, Ola Tjornbo, Mark Tovey: *Social Innovation Lab Guide*, Waterloo Institute for Social Innovation and Resilience, 2015.

biçimlendirilmektedir. Komünite bu süreçlerde kendi içinde sorunları çözme yolları açabildiği gibi, komünitenin farklılığını/kimliğini yeniden üretebilme yolunu sürekli açık tutmaktadır. Geleceğe dönük kalmaktadır.

Günümüzde karmaşık dünyamıza dair farklı düşünme yollarını öğrenmemiz, alışılmadık biçimde, birlikte ve stratejik olarak çalışma mekanizmalarını geliştirmemiz gerekiyor. Bu tür sosyal yeniliklerin kentlerin kendi içlerinden gelişebilmesi için, sistemi antropolojik/etnografik olarak daha derinden tanımaya ve daha derin öğrenme yollarını geliştirmeye çalışmalıyız. Düzenlenen çalıştaylar ve odak grup çalışmalarıyla sosyal yeniliğin konusu belirlendikten sonra, yeniliğin tanımlanması, prototipinin yapılması ve uygulamanın izlenerek sonuçların değerlendirilmesi gerekecektir.

Genellikle, değişme yaratan süreçlere katılan ve katılacak akranlara, üniversite mensuplarına, pratisyenlere, her sektörden liderlere ve ilgili kentlilere bir kaynak olarak “sosyal yenilik laboratuvarı rehberleri” sunulmaktadır. Bu rehberlerden beklenen, yeni pratikler geliştirmesi; farklı ve daha iyi dünya için, çoğu kez olanaksız görünen beklentileri gerçekleştirmek için, birlikte çalışmanın yarattığı heyecanı bölüşebilme etkisi yaratmasıdır.

Bir yerel yönetimin geliştirdiği sosyal yenilikçilik laboratuvarları, yenilikçiliğin ölçeğini yükseltebilecek ve normları çatlatabilecektir. Var olanları aşan alternatif ele alımlar geliştirerek uygulamaya koyma yollarını açacaktır. Yerel yönetimler, bu kurumları, seçeneklerin tabandan başlayarak geliştirilmesinin bir yolu olarak kullanmaktadır. Ölçeğini yükseltmek için alternatif dünyanın ağılarıyla, yereldeki yurttaşlarla ve kurumlarla ilişki kurmak durumundadır.

3. Katılımcı Kültür ve Sanat Etkinlikleri

Kültür ve sanatın bireysel düzeyde ve komünite düzeyinde iyileştirici ve dönüştürücü etkileri bulunmaktadır. Kültür ve sanat kurumlarının

yerelliği zaman içinde kültür ve sanat kurumlarına bağlılığı ve aidiyeti güçlendirmekte, topluluk içinde güveni ve kendine inancı pekiştirmektedir. Bu nedenle, bir komünitedeki bireylerin kültür ve sanat etkinliklerine erişim, katılım ve katkı sağlama hakkı bulunmaktadır. Bu konuya insan hakları çerçevesinde yaklaşıldığında, her komünitede daha çok kişinin, daha çeşitli kültür ve sanat faaliyetlerine, daha kolay ve daha sık katılımı için uğraş verilmesi gerekecektir.³⁵

Bir komünitede yaşayanların kültür ve sanat etkinlikleriyle bir araya gelme olanağı ve olasılığı yükseldikçe, o komünite kendine ve yaşamına sahip çıkan başkalarıyla empati kurabilen bireylerden oluşmaya başlar. Bu komünitenin bireyleri, kendi sosyalleşme gereksinimlerini karşılar-ken diğerlerinin zevk ve taleplerine duyarlı kalarak, komünitelerini aidiyet hislerinin kökleşebildiği yerlere dönüştüreceklerdir.

Kültür ve sanat etkinliklerinin komünitenin oluşumuna ve komünite duygusunun gelişimine katkısının artırılması için bu etkinliklerin izleyicisiyle katılımcısı arasındaki keskin çizginin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Kültür ve sanattaki katılımcı yaklaşımlar profesyonel olarak icra edilen sanat etkinlikleri yanısıra, bireyin kendini yaratıcı biçimde ifade etmesini de sağlamaya çalışır. Yönetime katılımı sanata katılım arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Birincisinde, bir tür iktidarın bölüşülmesi söz konusuysa, ikincisinde yaratıcılığa katılım söz konusu olacaktır. Sanata duyarlı komünite üyeleri, interaktif olarak sanat faaliyetlerine katılırken ortaya çıkan sanat işinin bir parçası haline gelebilir. Katılımcılık, kişilerin gözlemleyen, keşfeden, seçerek bir araya getiren, algılayan ve kendisini ifade eden kişiler olmalarını sağlayacak süreçler yaratma yolunu açar. Katılımcı yolla daha geniş kitlelere ulaşılmış olur. Yaratıcılık, seçkinlerin bir faaliyeti olmaktan çok toplumun tümünün faaliyeti olmaya başlar.

³⁵ İKSV: *Kültür-Sanatta Katılımcı Yaklaşımlar*, Şubat 2017.

Türkiye'deki araştırmalar, sanat etkinliklerinin izlenme ve bu etkinliklere katılım oranının çok düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bunları artırmak için bireysel, çevresel, iletişimsel ve maddi engellerin/ön yargıların etkisinin azaltılmasına çalışılmalıdır. Herkes için kültür ve sanat amacıyla yola çıkan yerel yönetimler, komünite bireylerini bu konuda harekete geçirmek için yenilikçi çözümlere başvururken, komünite içi ve dışındaki STK'larla ortaklıklar geliştirmelidir.

Kültür ve kent/komünite birbirinden ayrılmayacak kavramlardır. Bir komünitede kültürel canlılık o komününenin refahını artırdığı gibi kimliğinin oluşmasına katkıda bulunur. Bunu sağlamak için kültürel çeşitliliğin sağlanması, kültüre katılımın artırılması yanısıra, bu komünitede tüm yurttaşların sanatsal ve kültürel ifade biçimlerinin kamu politikalarınca garanti altına alınması gerekir. Kültür ve kent ilişkisinin bir başka kritik yönü, o komünitede sanat, iş dünyası ve teknoloji alanlarının kesişmesiyle, yaratıcılığa dayalı olarak gelişen kültür endüstrisi olacaktır.³⁶ Zanaatten tasarıma, reklamcılıktan dizi sektörüne uzanan kapsamıyla yaratıcı endüstriler, kentin istihdam yaratabilme kapasitesini yükseltecektir.

Türkiye'de, bireylerin kültür ve sanat etkinliklerine katılım oranının düşüklüğünün gerisinde aidiyet ve güven duygusunun düşüklüğü bulunmaktadır. Bunun aşılması için merkezden gösterilen gayretler çoğu kez etkili olamaz. Bir yerellikte, o yerelin kültürel dinamiklerini yönlendirme işlevinde kentin aktörlerinin katkısı yüksek olmalıdır. Kültür ve sanat etkinlikleri yerel olarak üretilir ve yerel olarak tüketilir. Bu nedenle, toplumun geneline hitap eden bir kol mesafesinde bulunan etkinlik mekanları kültür ve sanatı erişebilir kılmakta önem taşımaktadır.

Bir yerellikte kültür ve sanat faaliyetlerinin güçlendirilmesi için bir yandan o yerellikte/komünitede kültür ve sanat etkinliklerini yönlendirecek

³⁶ | KSV: *Yerel Yönetimler İçin Kültürel Planlama*, Şubat 2016.

kurum ve kuruluşların sayısının ve çeşitliliğinin artması gerekir. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin kültür ve sanat daireleri, kültür ve sanat şirketleri, ilgili eğitim kurumları, çeşitli sivil toplum kuruluşları, ilgili vakıflar sayılabilir. Kurum ve kuruluşlar önemlidir, ama unutulmamalıdır ki komünitenin üyeleri sanat kurumlarının doğal ortağıdır. Sanat kurumları onlara ne kadar ulaşabilirse o kadar başarılı olacaklardır. Öte yandan, başarı sağlayabilmek için kültür ve sanat faaliyetlerinin fiziki alt yapısının kurulması ve işletilmesinin sağlanması gerekir. Bu bağlamda, konser salonları, tiyatrolar, sinemalar, genel amaçlı kültür merkezleri, kütüphaneler, müzeler vb. sayılabilir. Tabii ki, kamu alanlarının kültür ve sanat etkinlikleriyle ilişkisinin kurulmuş olması gerekir. Bunlara ek olarak, kurumsallaşmış/gelenekleşmiş kültürel faaliyetlere ve şenliklere sahip çıkmak ve bunların sayısını artırmak gerekmektedir.

4. Sağlık ve Yarışma İçin Spor Etkinlikleri

Spor, içinde yapıldığı toplumdan beslenen ve ortaya çıkarttığı değerler aracılığıyla toplumsal hayatı besleyen bir etkinlik türüdür. Dünyanın en eski kurumlarından birisi olarak, insanlığın yaratmış olduğu kültürden etkilenmekte ve aynı zamanda o kültürü etkilemektedir. Her toplumun sporu ve spor kültürü, kendi kültürünün bir yansımasıdır. O halde spor, sadece dinlenmek, eğlenmek ya da yarışma içeren bir aktivite türü olmaktan çok daha öte bir değer ve anlama sahip bulunmaktadır. Gençlikte sporun içselleştirilmesinin getirdiği disiplin ve karakter yapıları ömür boyu sürecektir.³⁷

Bir komünitenin formasyonunda sporun çok yönlü etkisi bulunmaktadır. Bir yandan, komünitenin üyelerinin sağlığının ve vücut formlarının korunması için spor önem taşımaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yetişkinler için günde en az 30 dakika, çocuklar için 60 dakika ılımlı fiziksel aktivite (sporla sınırlı olmaksızın) önerir. Spor bir yandan sağlık açısından

³⁷ Ahmet Talimciler'in bu çalışma için hazırladığı *Spor Kent ilişkisi* notu.

faydalı olurken, hem ruhsal hem bedensel yönden kişisel gelişmeyi sağlayan, kişiye yaşamında disiplin getiren bir yönü de bulunmaktadır.

Öte yandan, performans dayalı yarışma sporları fırsat eşitliğini korumak, rakibi bir düşman olarak görmemek, haksız avantajlardan yararlanmamak, işbirliğine ve takım arkadaşlığına açık olmak ve ne olursa olsun kazanmak anlayışından uzak durabilmek gibi ahlaksal ilkelere dayalı bir sosyalleşmeyi gerçekleştirmektedir. Diğer yandan, sosyalleşmiş spor faaliyetlerinin katılanlara ve izleyicilere sağladığı eğlence ve dinlence (recreation) boyutları, spor etkinliklerine bir toplumsal işlev vermektedir.

Yerel yöneticilerin kentlerin geleceği üzerine yapacakları her türlü açılımda, özellikle halkın boş vakitlerine yatırımı ön plana almaları zorunludur. Çünkü yaşam kalitesi, insanın nasıl çalıştığı kadar boş vaktini nasıl geçirdiğiyle de ilişkilidir. İnsanların evlerine kapandığı bir kentin sağlıklı bir kimliğe sahip olmasını beklemek hayalcilikten başka bir şey değildir. Bunun aşılabilmesinin yolu, kentin her yerinde vatandaşların spor yapabilecekleri alanların yaratılmasından geçecektir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme gibi Birleşmiş Milletler (BM) belgelerinde “spor yapma hakkı” ve “spora katılma hakkı”, tüm hükümetlerin halklarına sağlaması gereken bir hak olarak kabul edilmektedir. Daha müreffeh ve güvenli bir toplumsal çevrede yaşama hakkımız olduğu kadar, daha sağlıklı bir yaşam sürdürebilmemiz için gereken şartların oluşturulmasını talep etme hakkımızın olduğunu da unutmamalıyız.

XXI. yüzyılın son yıllarında ve XX. yüzyılın ilk yıllarında ortaya çıkan bu spor faaliyetleri anlayışı temelde sosyal olarak inşa edilmiştir. Bu inşa süreci, her komünitede kendi sosyal bağlamına göre gelişmektedir. Sporun ortaya çıkışından sonra yarışma sporlarının eğlence ve dinlence işlevleri komünite üyelerinden ayrılarak, sponsorluk ve medya alanında yaşanan gelişmeler sonucunda profesyonelleşmiş ve yüksek gelirler getiren, uluslararası etkinliği olan bir endüstri haline dönüşmüştür.

Bir komünite duygusunun ve komüniteye adanmışlığın oluşmasında komünite düzeyinde spor faaliyetlerinin gelişmesi gerekmektedir. Komünite düzeyinde spor etkinliğinin gelişebilmesi için öncelikle her bireye doğru miktarda gıda ve egzersiz/spor etkinliği sunabilmek gerekir. Ayrıca, kentin kamusal alanları halk sağlığının gerektirdiği eksersiz araçlarıyla donatılmalı, spor faaliyetlerinin gerçekleştirileceği spor salonları, yarışma sporlarının gerektirdiği stadyumlar, yüzme havuzları, kapalı spor salonları sağlanmış olmalıdır.

Bu altyapıların bir biçimde sağlanmış olması spor faaliyetlerinin gelişmesi için bir ön koşuldur, tek başına yeterli değildir. Bu altyapının yeterli düzeyde spor etkinlikleri üretebilmesi için sivil nitelikte spor kulüplerinin kurulmuş olması gerekir. Yerel yönetimler yalnızca altyapı yapımına katkıda bulunmamalı, aynı zamanda sınırları içindeki tescilli ve faal semt spor kulüpleriyle ilişkisini geliştirmeli, spor malzemesi yardımı yapmalı, ortak sponsor bulma ve ortak gelir getirici çalışmalara öncülük etmelidir. Yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri ve diğer kurum ve kuruluşlarla ortak spor projeleri üretmeli, özel ve gönüllü kuruluşlardan gelen spor projelerine destek olmalıdır. Bu kulüpler, komünite düzeyindeki spor etkinliklerinin gelişmesini sağlamakta etkili olduğu kadar, bu faaliyetlerin komünite içinde kalmayarak, endüstrileşerek dışa açılmasına da yardımcı olabilecektir.

“Herkes spor” temelde gönüllülüğü, katılımcılığı teşvik ederek, ayrımcılığa uğrama olasılığı yüksek sosyal grupların (kadınlar, yaşlılar, göçmenler, engelliler vd.) toplumun diğer üyeleriyle etkileşime geçmesini, sosyal bağların kurulmasını kolaylaştırır. Bu alan, bir aktif yurttaşlık alanı olma niteliğine sahiptir.

IV. İZMİR'DE PARÇALANMAMIŞ BİR KOMÜNİTE DUYGUSU OLUŞTURMA HEDEFİNİN GERÇEKLEŞMESİNDE İZMİR'İN HANGİ ÖZGÜNLÜKLERİ KOLAYLAŞTIRICI BİR ETKİ YARATMAKTADIR?

İzmir'de ikinci kademe bir komünite oluşturularak İzmir'in tümünün parçalanmamış bir komünite olma niteliğine kavuşturulması hedefinin

konulmasında, İzmir'in var olan niteliklerinin böyle bir hedefi gerçekleştirmek için çok uygun olmasının payı da vardı. Bu hedefi gerçekleştirmenin İzmir'de görelî olarak kolay olacağı varsayılıyordu. Bu nedenle, İzmir için bir kamu alanı ve kent düzeyinde komünite oluşturma stratejisinden önce, bu bölümde, İzmir'in hangi özelliklerin bu hedefin gerçekleşmesine olumlu katkı yaptığı üzerinde duracağız.

1. İzmir'in Körfez Etrafındaki Yerleşme Biçimi

İzmirlinin yaşam deneyiminde denizin ve Körfez'in rolü ve bununla ilgili olarak **İzmir'in Körfez etrafındaki yerleşme biçimi** olumlu katkı yapan özelliklerden biridir. Daha öncede üzerinde durduğumuz üzere İzmirlinin yaşamında stresin düşük kalabilmesinde denizle kurduğu uzaktan bakabilme, üzerinde gidebilme, hatta içine girebilmenin etkisi çok yüksektir. İzmir'in yerleşmesi, İç Körfez'in etrafında bir amfiteatr halinde yerleşmiştir. Kentte yaşayanlar için İç Körfez adeta bir gösteri platformu haline gelmiştir. Körfezin kıyıları arasındaki uzaklık 5-8 km arasında değişmektedir.

Körfez etrafında oluşan böyle bir yerleşme sisteminin nasıl bir bütünlük duygusu oluşturduğunu, çevre psikolojisinin bulgularından yararlanan Nuri Bilgin şöyle saptamaktadır:

İzmir'in kenarları az çok algılanabilen bir körfezin etrafında uzanması, bir güvenlik hissi yaratıyor; kara, çöl veya step insanların eksikliğini duyduğu *bu korunaklılık hissi, kolektif özgüveni artırıcı ve bu nedenle de yeniliğe eğilimi pekiştirici bir etkide bulunuyor. Moles'in topolojik bir ilke olarak belirttiği üzere bir biçimin gücü, dış hatların gücüne ve algısal alandaki merkeziliğine bağlıdır.* İzmir Körfezi, etrafındaki sahil şeridinin bir rölyef halinde kabarması sayesinde, algısal belirginlik kazanıyor ve denizle sürekli temas izlenimi doğuruyor Bu genelde adalılarda gözlenen bir olgudur. İzmirli sadece kent içinde değil, biçimsel özellikleri nedeniyle Çeşme yarımadasının hemen her yerinde bu izlenime sahip görünüyor. İzmirli, denizi görmediğinde de, biraz ilerisi deniz duygusu içindedir [...] İzmir, zihnen kavranabilir (okunabilir) olması nedeniyle insan ölçüsünde bir

kenttir. Bunun en açık göstergesi, günlük yaşamın göreceli kolaylığıdır [...] (k)örfezin özellikleri bakımından İzmir, bir gestalt olarak algılanmaya elverişli görünüyor. Kentin sahil boyunca uzanması, mekansal karmaşıklığı azaltıyor, üzerine dalların eklemlemediği ağaç gövdesini andıran bir doğrusallık izlemine doğuruyor ve kentin psikolojik haritası, yol güzergahı doğrultusunda uzanan bir kent planı olarak beliriyor. (vurgu yazara ait, s. 8-9)³⁸

2. Kamu Alanları Sistemi ve İzmir Halkının Bunları Kullanması

İzmir’de komünite duygusu yaratmaya uygun bir kamu alanları sisteminin bulunması ve İzmir halkının evine kapanık yaşamaması, yaşamında kamu alanları sistemini boş zamanlarını geçirmek için aktif olarak kullanmakta olması, bir diğer olumlu faktördür.

Bir kentteki kamusal alanlar, insanların özel yaşam alanları ve iş yaptıkları yerler dışında kalan, sistemin işlerliğinin sağlanması için toplu olarak kullandıkları yollardan, meydanlardan, protesto mekanlarından; boş zaman faaliyetlerini bir arada gerçekleştirdikleri kültür parklarından, yeşil alanlardan, spor tesislerinden vb. oluşmaktadır. Kamu alanları çok çeşitlidir. Bir kamu alanının kendinden beklenen işlevleri yerine getirebilmesi için bu kamu alanının gerekli aktivitelerle donatılması gerekmektedir. Bu kamu alanlarının bir kısmı birinci kademe komününin oluşması için yararlı olacaktır. Örneğin sokakları, küçük parkları, pazar yerlerini ve bazı spor tesislerini bu kapsamda düşünmek gerekir. Bu çalışmada üzerinde duracağımız kamu alanları mahalle (neighbourhood) düzeyinde değil, ikinci kademe komünitelerin oluşmasına katkı yapacaklar olacaktır. Deniz kıyıları, kenti saran bisiklet yolları, bölgesel kültür parkları, yeşil kuşaklar, doğal koruma alanları, kentin tümünün kullandığı meydanlar vb.

³⁸ Nuri Bilgin: “İzmir’in İnsanları ya da İnsanların İzmir’i”, “İzmirli Olmak” Sempozyum Bildirileri, 22-24 Ekim 2009, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, Haziran 2010, s. 7-13.

2.1: *İzmirdeniz Projesi (İzmirlinin Kamu Alanı Olarak Kıyı)*

Nuri Bilgin'in 2009'da yaptığı, İzmir Körfezi'ni çevreleyen sahil bandının çevresel psikoloji açısından ne anlama geldiği konusundaki saptamasını görmüştük. Daha sonraki yıllarda İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin uyguladığı *İzmirdeniz* projesi, İzmir Körfezi'nin kıyı bandının kamu alanı olarak İzmirli bakiimından performansını yükseltmiş bulunuyor. *İzmirdeniz* projesiyle birlikte, Mavişehir'den İnciraltı'na kadar 40 kilometrelik bir kıyı alanı kaliteli bir kamu alanına çevrilmiş bulunuyor. Bu kıyı alanını, toplu taşımayla 20-30 dakika uzaklıktan gelen 3-4 kişilik gruplar, 3-4 saatlik boş zamanlarını değerlendirmek için kullanıyorlar. Bu bandın iç kenarlarından toplu ulaşım araçları geçiyor. 40 kilometrelik kıyıyı kesintisiz bir yaya yoluyla bisiklet yolu sarıyor. İnsanlar bu kıyından, iş yaşamları sırasında, sadece bir yerden bir yere gitmek için yararlanmıyorlar; oraya, boş zamanlarını kaliteli olarak değerlendirmek için de geliyorlar. Bu nedenle buraya gelirken giyinmekte ve bu kamu alanına bakımlı olarak çıkmaktadırlar. Bu da, "İzmir'in kızının güzel olduğu" konusunda tüm ülkede yaygınlaşmış bulunan söylencenin gerisindeki ana nedeni göstermektedir.³⁹ İzmir'in kızı, güzel olmaktan önce bakımlıdır.

Tüm kenti saran böyle bir kamu mekanının bulunması ve boş zaman faaliyetleri için kullanılması, tabii ki kent düzeyinde bir komünite duyusunun yaratılması için çok önemli bir ayrıcalık oluşturmaktadır. Kendilerine, giyimlerine özen göstererek bu kamu alanına çıkan İzmirli bakiim, bu alanda bir arada bulunmalarına sınıf ve etnik farklılıklar çok önemli bir engel oluşturmamaktadır. Kıyıda, düzenlenmiş rıhtımda balıkçılar balık tutarak boş zamanlarını değerlerirken, bunun gerisindeki yaya ve bisiklet yollarında İzmirli bakiimler gezinirken, bunun gerisindeki çim alanlarda öbek öbek oturarak sohbet ederek çaylarını içerlerken, kentin daha

³⁹ Aylin Nazlı, Özlem Nemutlu, Esin Ceber, Neriman Soğukpınar, İ. Eren Akçiçek: "İzmir'in Kızları: Bir Kent Kültürünün Yansıyan İmgesi", *"İzmirli Olmak" Sempozyum Bildirileri*, 22-24 Ekim 2009, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, Haziran 2010, s. 54-78.

yüksek gelirliileri daha gerideki restoranlarda balık yemektedirler. Bu insanlar birbirini ötekileştirmeden ve gerilim yaratmadan bu kamusal alanda birlikte bulunabilmekte, birbiriyle selamlaşmakta, birbirinin sorduğuna yanıt verebilmekte, yaşadıkları yerler hakkında ortak yargılar geliştirebilmektedir. Bu da, kent düzeyinde parçalanmamış bir komünite duygusu oluşturmak için çok uygun bir ortam yaratmaktadır.

Yalnız *İzmirdeniz* projesinde önerilenler değil, bu projenin katılımcı ve kolektif olarak üretilmiş olması; projenin bir siyasetçinin projesi değil, İzmirlinin projesi olması, kent düzeyinde aidiyet oluşturmak bakımından çok olumlu bir sonuç doğurmuştur. *İzmirdeniz* projesi kent düzeyinde bir kimlik oluşturmak bakımından çok önemli başka önerilere de sahiptir. Ama ne yazık ki merkezi iktidar bu projeyi elinden geldiğince engellemeye çalışmaktadır. Bu projenin önerileri daha çok hayata geçirilme fırsatı buldukça, ikinci kademe komünite oluşturma duygusunun gelişmesine daha çok katkıda bulunacaktır. Bu bakımdan, projede önemli bir yer tutan tekne parklarının inşa edilmesi halinde İzmir’de bütünlük duygusu çok yükselecektir.

2.2: İzmir’in Cadde ve Meydanlarının İkinci Kademe Komünite Duygusunun Gelişmesine Katkısı

Değişik kategorileri olan kamusal alanların bir türü de kentlerdeki sokaklar, caddeler ve onların kesiştiği noktalarda -ya da ayrıca- yer alan meydanlardır. Bu alanlar, günümüz kentlerinde birbirine bağlı kademeleşmiş bir kent içi ulaşım ağı/altyapısı oluşturmaktadır. Bu nedenle, temelde kentin yaya ya da araçlı yolculuk taleplerinin gerçekleşmesini sağlamak; bazı kesimlerin kent içi yolculuk taleplerinin yüksek oldukları saatlerde tıkanmakta ve bu talepleri karşılamakta zorlanmaktadır. Bu kamu alanlarının salt bu işlevi olduğunu düşünmemek gerekir. Bu mekanlar aynı zamanda değişik etkinliklere de olanak vermektedir. Bazı sokaklar ve yollar araç trafiğine belli saatlerde kapatılarak, ya da geniş ve bakımlı yaya kaldırımları yapılarak, insanların boş zamanlarını değerlendirdikleri bir “piyasa”, bir gezinti mekanı olma niteliği taşımaktadır.

Ayrıca bu meydanlar ve caddeler, yılın belirli günlerinde tören alanlarına, izinli olarak ya da olmadan bir gösteri mekanına, dönüşebilmektedir. Bu yolların bir kısmında, yolların kenarındaki binaların zemin katlarında sunulan kişisel hizmetler, seyyar olan veya olmayan ticaret, bir komünite duygusunun/aidiyetinin sağlanmasında önemli işlevler görmektedir.

İzmir’de de yollar ve meydanlardan oluşan kent içi ulaşım sisteminin alt kademeleri, kentte birinci kademe komünitelerin ve komünite duygusunun oluşturulması için etkili olmaktadır. Ama, İzmir’in kent içi ulaşım sisteminin üst kademe yolları ve meydanları için yapılan araştırmalar, bunların kent düzeyinde bütünlüğü olan bir komünite duygusunun yaratılması için uygun niteliklere sahip olduğunu göstermektedir.⁴⁰ Kordon, Kıbrıs Şehitleri, Anafartalar Caddeleri, Karşıyaka sahil, Karşıyaka Çarşı ve Mustafa Kemal Sahil Caddeleri, sağladıkları ulaşım işlevleri dışında insanların karşılıklı etkileşimine olanak veren değişik işlevler barındırmakta, kentin tümü ya da büyük kesiminde yaşayanlar için anlam taşıyarak, kent düzeyinde komünite olma duygusunun oluşmasının önünü açmaktadır.

Kamusal alanlar içinde meydanlar, kent düzeyinde bütünlüğü olan bir komünite duygusunun oluşumunda çok önemli roller yükleniyor. İnsanlara, aralarında buluşmak, bulunduğu noktayı konumlandırmak için referans noktası oluşturuyor. Kenti simgeleyen nesnelerin konumlanması için anlamlı bir yer oluşturuyor. İzmir’de de kentin tümü için anlam taşıyan, Konak Meydanı, Cumhuriyet Meydanı, Gündoğdu Meydanı var. Konak Meydanı, Osmanlı döneminin adeta modernleşme tarihini yazan binaların yapılmasıyla oluşmuştu. Meydanın ortasında yer alan Saat Kulesinin yapılmasıyla kentin sembolüne de bir yer hazırlanmış olmuştur. İlginçtir, bu meydan Osmanlı döneminde kentin Müslüman ve Müslüman olmayan kesimini birbirine bağlayan bir mafsallık gibi çalışıyordu.

⁴⁰ İnci Uzun, T. Didem Akyol Altun, Eylem Bal: "İzmir’in İzmir’i: Kentsel Bellek Üzerine Mekânsal Bir Çalışma", *"İzmirli Olmak" Sempozyum Bildirileri*, 22-24 Ekim 2009, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, Haziran 2010, s.109-124.

Cumhuriyet dönemindeyse Konak Meydanı önemini korurken Cumhuriyet Meydanı gelişti. Cumhuriyet, Atatürk heykeliyle/simgesiyle donattığı kendi tören meydanını inşa etmiş oldu. Bu meydanlar XX. yüzyılın sonuna gelindiğinde çok büyüyen kentin ihtiyacını karşılayamaz hale gelmişti. Gündoğdu Meydanı XXI. yüzyılın başında, Kurtuluş Savaşını ve süvarileri temsil eden heykeliyle/simgesiyle devreye girdi. Bu yeni meydan, kentin siyasal yaşamında milyona varan kitleleri bir araya getirerek İzmir'e hizmet veriyor. İzmir'in bütünlüğünün deneyimlenmesine olanak vererek, ikinci kademe komünite duygusunun oluşmasına yardımcı oluyor.

2.3: İzmir'in Bölgesel Yeşil Alanları ve Doğal Koruma Alanları

Bir kentteki büyük bölgesel yeşiller ve doğa koruma alanları da kentin yaşam kalitesine katkı yapan kamu alanlarının bir başka önemli kategorisidir. 1936 yılında açılan İzmir Kültürparkı ve İzmir Enternasyonal Fuarı, 42 hektarlık bir kamusal yeşil alan olarak, İzmir'in kimliğini çok etkilemiştir. Türkiye'de ilk örnek olarak çok başarılı olmuş ve İzmir kavramıyla bütünleşmiş, ondan ayıramaz hale gelmiştir. Bu da, İzmir düzeyinde parçalanmamış bir komünite algısının oluşmasına çok katkı yapmıştır.

Uzun yıllar İzmir bu ölçeklerde yeni kamusal alanlar geliştirmemişken, son yirmi yılda kent peyzajına Doğal Yaşam Parkı, Kuş cenneti, Kent Ormanı ve Fuar İzmir gibi büyük kamusal alanlar eklenmiştir. Bu alanların her birinin kullanılma biçimi, kent düzeyinde komünite duygusunun gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

3. Yeni Oluşan Raylı Toplu Taşıma Sistemleri, Hızlanan ve Yaygınlaşan Kent içi Denizyolu Taşımacılığı

Türkiye'de 6360 sayılı yasayla büyükşehir belediyelerinin sınırları il sınırlarıyla özdeşleştirilince, İzmir'de de kent düzeyinde oluşturulacak parçalanmamış bir komününitenin mekansal yayılımı genişlemiştir. Bu daha geniş alanda bir bütünlük duygusu oluşturabilmek için, bu alandaki zaman-uzaklık ilişkilerinin küçültülmesi gerekmektedir. Bu bakımdan,

İzmir’de geliştirilen İZBAN hızlı tren projesi özel bir öneme sahiptir. Bu hattın uzunluğu yeni hatların eklenmesiyle sürekli olarak artırılmaktadır. İZBAN’dan ayrı olarak, uzatılan metro hatları ve yeni kurulan tramvay hatlarıyla birlikte İzmir’in genişleyen raylı toplu taşıma sistemi, kentin daha büyük bir kısmının iç entegrasyonunu artırmakta ve bir bütün olarak algılanmasını kolaylaştırmaktadır.

İzmir’in il/kent olarak formuna bakıldığında, karanın içine Akdeniz’in en derin körfezlerinden birinin girdiğini görürüz. Bu il/kentin formunun bu nedenle konveks olmadığını hemen görürüz. Bu tür bir formun bütünlüğünden söz edebilmek için ayrıca Körfezin kıyıları arasındaki ilişkilerin de kolaylaştırılması ve sıklaştırılması gerekecektir. İzmir’de böyle bir gelişme, belediyenin körfez filosunun yenilenerek hızlarının yükseltilmesi, Körfez kıyılarındaki iskele sayısının artırılması ve İç Körfez dışına çıkarılmasıyla sağlanmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere –tabii merkezi hükümetin engellemeleri aşılarak– tekne parkları inşa edilebilirse, kentin bütünlüğüne Körfezin katkısı daha da yükselecektir.

4. Kentte Değişik Nedenlerle Gerçekleşmekte Olan Etkinliklerin ve Örgütlenme Biçimlerinin Kent Düzeyinde Komünite Duygusuna Yaptığı Katkılar Bakımından Yorumlanması

Bu bölüme kadar nesnel altyapıların varlığının ve kullanılma biçimin yarattığı etkiler üzerinde durduk. Ama, bir kentte komünite duygusu yaratan gelenekler, yönetimden ya da STK’lardan kaynaklanan düzenli faaliyetler de bulunmaktadır. Bu faaliyetler ve örgütlenme biçimleri bütünlük algısını güçlendirecektir. Bunların bazılarını kısaca ele alalım.

4.1: İzmir’de kent düzeyinde komünite duygusunun oluşmasına olumlu katkı yapan, kentte yaygın kabul gören gelenekler bulunduğu gibi, yeniden keşfedilen gelenekler de bulunmaktadır.

Bunlardan İzmir’de en çok bilineni Hıdrellez şenlikleri olmuştur. Ayrıca, İzmir’de son yıllarda çok sayıdaki ürün için hasat dönemi şenlikleri

yapılmaya başlanmıştır. Bunların önemli bir kesimi “yeniden keşfedilen gelenekler” kategorisinde yer almaktadır. Bu şenlikler yerel bir komünitede gerçekleştirilmesine rağmen, geçmişte olduğu gibi o komüniteye hapsolmamakta, kentin tümünde yaşayanlara yönelmekte, komünite duygusunun gelişmesine katkı yapacak karşılaşmaları ve karşılıklı etkileşmeyi yaratmaktadır.

4.2: İzmir’de dayanışma ekonomisi alanında yaşanmaya başlayan, tüm ilde yaşanmakta olan gelişmeler, kentte parçalanmamış komünite duygusunun gelişmesi için uygun bir ortam yaratmaktadır.

Bir kentin ekonomik faaliyetleri içinde dayanışma ekonomilerinin etkinlik alanı ne kadar gelişmişse, kent düzeyinde parçalanmamış komünite duygusunun güçlenmesi o kadar kolay olmaktadır. İzmir’de dayanışma ekonomisinin başını kooperatifçilik çekmektedir. Ege bölgesi Türkiye’de kooperatifçiliğin geliştiği ilk bölgedir. Son yirmi yılda, İzmir’in Türkiye’de tarımsal üretimin en hızlı geliştiği il olmasında başarılı kooperatifçilik uygulamalarının önemli bir payı olmuştur. Bu tarihsel ve kültürel miras, aynı zamanda İzmir belediyciliğinde yerelden kalkınma anlayışının gelişmiş olmasının altında yatan ana nedendir.

Ayrıca, son yıllarda diğer türdeki dayanışma ekonomileri örnekleri de gelişmeye başlamıştır. Bunlar arasında, bisiklet kullanımında uygulanan *BİSİM* sistemi, belediyenin İZELMAN şirketinin Garenta firmasıyla birlikte uyguladığı araba kiralama hizmetleri, paylaşım ekonomisinin örnekleri olarak devreye girmiştir. Platform ekonomilerinin örnekleri olarak, Batı İzmir Topluluk Destekli Tarım Grubu (BİTOT), Gediz Ekoloji Topluluğu (GETO) ve Homeros gıda toplulukları sayılabilir.⁴¹ Yerel gıda toplulukları, yerel gıdalarda üreticiyi ve tüketiciyi, pişireni ve tadanı, kırdı ve kentte yaşayanı bir araya getirmekte, melez kültürel formları

⁴¹ Fatih Özden’in bu çalışma için hazırladığı *Gıda Grupları* notu.

geliştirmekte, alternatif gıda tedarik zincirleri oluşturmaktadır. Kırsal-daki kadınlara geleneksel bilgi ve becerilerini kullanarak, ev merkezli üretimleriyle, büyük sermayeye ihtiyaç duymadan ve düşük risk taşıyarak girişimci olma yolunu açmaktadır.⁴²

4.3: İzmir Akdeniz Akademisi'nin Kültür ve Sanat Çalışma Grubu içinde gelişmiş bulunan İzmir Kültür Platformu Girişiminin (İKPG) faaliyetleri ve bu faaliyetlerin gerekçelendirilme biçimi, İzmir'de parçalanmamış bir komünite duygusunun geliştirilmesine katkı yapmaktadır.

24 Ekim 2009'da gerçekleşen İzmir Kültür Çalıştay'ı sonrasında oluşturulan İzmir Akdeniz Akademisi'nin öncülüğünde yürütülen uygulamalarla birlikte İzmir'de kültür alanının sivilleşmesi konusunda önemli adımlar atılmıştır. İzmir Kültür Platformu Girişimi (İKPG) bu bakımdan atılan en önemli adım olmuştur. İKPG, İzmir'de faaliyette bulunan 300 kadar kültür kurumunu, inisiyatifi ya da kişisini, bir tüzel kişiliği olmadan, birbirini tanımak ve iletişime girmek; İzmir kültür insanlarının görünürlüğünü artırmak, ulusal ve uluslararası ilişkilerini güçlendirmek için bir araya getirmeyi başarmıştır. Bu platform, üye sayısı değişken, aktif olarak araştıran, ilişki kuran, girişimde bulunan, iletişime geçen bir yapıdır.⁴³

İzmir'deki Kültür Platformu Girişimi oluştuktan sonra, Akdeniz Akademisi'nin faaliyetleri kapsamında yaz okulları toplamış, İzmirli kültür insanlarının faaliyetleri *Plat+form* ve *Yıllık* yayınlarında bir araya getirilmiş, İzmir'de kültürel faaliyetlerin haritalamasını katılımcı bir süreçle gerçekleştirmiştir.

İKPG'nin faaliyetleri komünite duygusu oluşturmak bakımından İzmir'de katılımcı süreçlerinin önü açıldığında çok sayıda yaratıcı

⁴² Derya Nizam: "İzmir'de Yerel Kalkınma Stratejileri ve Kooperatifleşme Deneyimlerinin Sosyolojik Bir Analizi", *Toplumsal Sorunlar İçin Yeni Arayışlar Sempozyumu*, İzmir Akdeniz Akademisi, 15 Kasım 2019. <https://youtu.be/LAvJJe4oSw> [Erişim Tarihi: 10.12.2020]

⁴³ Serhan Ada: "Yazar ile Okuma Akşamı", *Karantina*, 28 Aralık 2019.

aktivitenin yaratılabileceği konusunda bir umut yaratmıştır. İKPG içindeki girişimler iki ilginç ilkede buluşmaktadırlar. Bunlardan birincisi, faaliyetlerinde belediyeye ilişkilerden çok halkla ilişkilere dayanmak; ikincisiyse, etkinlikleri özel mekanlara hapsetmekten çok, her yeri etkinlikleri için mekansallaştırmaktır. İKPG içinde yer alan kültür ve sanat insanları, birbirlerini uzaktan izleyen ya da birbirlerinden haberdar olmayan kişiler olmaktan çıkarak, ortaya çıkan olumlu zemini kullanarak topluluk kurmaya; kentin sorunlarına daha yakından bakarak ve karşılıklı etkileşerek, yaşadığı mekanları yere dönüştürmeye yönelmiştir. Kültür ve sanat etkinliklerini kamusal alana taşımaya çalışmışlardır. Böyle bir etkinlik çeşitliliği ve bunların gerçekleştirildiği mekanlar, bu kentte yaşayanlarda “iyi ki bu kentte yaşıyorum” duygusunu güçlendirmiştir.⁴⁴

Sokak Sanatçıları Derneği, Geçici Müdahale Platformu, 6X6X6, Darağaç Kolektifi, Urban Tank, Kendine Ait Bir Oda ve Nomadmind girişimleri sahada önemli etkinlikler oluşturdular. İzmir’in bu konudaki potansiyelini ortaya çıkardılar. Örneğin 6X6X6, İzmir’in kültür ve sanat kapasitesine ve izleyici geliştirme çabalarına katkı oluşturmak üzere, 2018 yılında katılım odaklı kültür deneyimini çeşitlendirmeyi amaçlayan bir rota serisi üretti.⁴⁵ Bu bağlamda son yıllarda Darağaç Kolektifi büyük ölçüde çöküntüye uğramış Umurbey Mahallesini esnafla birlikte bir kültür rotasına çevirmiştir.⁴⁶ İKPG’nin kültür insanları arasında oluşumunu sağladığı sivil örgütlenme, kent düzeyinde bir komünite duygusunun gelişmesine önemli katkılar yapmaktadır.

4.4: İzmir’de spor kulüplerinin birinci kademe komünite düzeyini aşan, daha çok semt düzeyinde yarattıkları aidiyetler/ adanmışlıklar, kent düzeyinde komünite duygusunun yaratılmasına katkıda bulunmaktadır.

⁴⁴ Sarp Keskiner: “İzmir İçin Komünite Stratejisi”, Yayınlanmamış Rapor, 2020.

⁴⁵ Sarp Keskiner’in raporundaki Borgia Kantürk notu.

⁴⁶ Sarp Keskiner’in raporundaki Cenkhan Aksoy notu.

Spor kulüplerinin ilk gelişmelerinin XXI. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere’de başlaması üzerine, Türkiye’de ilk spor kuruluşları, İzmir’in Levanten sakinleri eliyle İzmir’de kurulmuştur. Kent yaşamında Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren gösteri nitelikli spor etkinliklerinin önemli bir yeri olmuştur. Altay, Karşıyaka, Altınordu, Göztepe, İzmirspor gibi kulüplerin geniş adanmış taraftar kitleleri oluşmuştur. Bu taraftarların mekansal dağılımları, her spor kulübünün etki alanlarına göre semt düzeyinde bir farklılaşma göstermektedir. Bu, İzmir bütününde olan bir yarışma olduğu için İzmir bütününe bir referans taşımaktadır.⁴⁷

5. İzmirlilerin Kimliklerinin Farklılığı Konusunda Geliştirilen Söylemlerin İzmir’de Kent Düzeyinde Komünite Duygusunun Gelişmesine Yaptığı Katkılar

İzmir’e artan ilgi sonucu, İzmirlinin bir kimliğe ve yaşam tercihlerine sahip olduğu konusunda Türkiye’de yaygınlaşmış, kabul edilmiş bir görüş bulunmaktadır. İzmirli bu durumdan memnundurlar. Bu durum İzmir’de kent düzeyinde komünite duygusunun oluşumuna bir katkı yapmaktadır.

Kabul gören bu inanışın altında, değişik kanıtlar bulunmaktadır. Bunlar arasında, araştırmalar, edebiyatçıların İzmir üstüne yazılarındaki söylem çözümlemeleri ya da seçim sonuçlarına ilişkin yorumlar bulunmaktadır. Bu değişik kanıtlar birbirini destekleyici yöndedir.

Nuri Bilgin ve Pınar Uğurlar’ın İzmir ve İzmirliyle ilişkin algı ve temsiller çalışmasında 360 kadın ve 250 erkek İzmirli katılımcının 30 kavram çifti üzerinde .002 anlamlılık düzeyindeki tercihlerine göre:⁴⁸

İzmirli geleneksel değil moderndir, ama kadınlara göre daha da moderndir.

⁴⁷ Ahmet Talimciler ve Şükrü Özen’in bu çalışma için hazırladığı notlar.

⁴⁸ Nuri Bilgin, Pınar Uğurlar: “İzmir ve İzmirliyle İlişkin Algı ve Temsiller”, *“İzmirli Olmak” Sempozyum Bildirileri*, 22-24 Ekim 2009, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, Haziran 2010, s.165-179.

İzmirli yenilikçidir, ama erkeklere göre kadınların gözünde daha da yenilikçidir.

İzmirli dışadönüktür, ama kadınlar onu erkeklerden daha çok dışa dönük bulmaktadırlar.

İzmirli sıcakkanlıdır, ama erkeklere göre kadınların gözünde daha sıcak kanlıdır.

İzmirli sıkıcı değil eğlencelidir, kadınlar onu erkeklerden daha çok eğlenceli bulmaktadırlar.

İzmirli yapay değil, doğaldır, ama kadınlar onu daha doğal bulmaktadır.

İzmirli bilgilidir, onu kadınlar erkeklere göre daha bilgili görmektedirler.

İzmirli yurtseverdir, ama kadınların gözünde daha yurtseverdir.

İzmirli beceriklidir, ama kadınlar onu daha becerikli görmektedirler. (169)

Anlamlılık düzeyi .005'e düşürüldüğünde, İzmirli'nin niteliklerine sağlamlılık, sakinlik, entelektüellik, ulusalcılık da girmektedir.

Nuri Bilgin, yaptığı araştırmalar üzerinden İzmirlinin farklılığını şu şekilde ortaya koymaktadır:⁴⁹

İzmir krali kültürden (*regalten kültür*) ziyade ortak yaşamsal (*conviviality*) kültürünün ağırlığı nedeniyle marjinalliğe açık bir şehirdir [...] İzmir'de güçlü bir sosyal kontrole mesnet olacak merkezi bir sosyal normun bulunmadığını düşünüyorum [...] İzmirli uyduğu farklı normlar, inançlar zemininde değil, bir yaşam tarzı paydasında birleşiyor. İnanç temelli veya kökensel normlar yerine, Bourdieu anlamında yaşam

⁴⁹ Nuri Bilgin: "İzmir'in İnsanları ya da İnsanların İzmir'i", "İzmirli Olmak" Sempozyum Bildirileri, 22-24 Ekim 2009, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, Haziran 2010, s. 7-13.

alışkanlıklarının (*habitus*) hakim olması, içerikten ziyade biçimi öne çıkarıyor ve sapsmalara az çok izin veren bir yaşam kültürünü mümkün kılıyor [...] İzmir, pek çok Anadolu kentinde sosyal hayatın ana eksenini ya da ideolojik sert çekirdeğini oluşturan, adet ve örflerin meşruluğunu sağlayan buyurucu bir kült merkezine sahip görünmüyor [...] Sosyal ilişkiler açısından İzmir ‘merkezsiz’ bir kent gibi görünüyor ve bu durum, onun periferiye doğru açılımını kolaylaştırıyor [...] Tolerans marjının genişliği sayesinde/nedeniyle İzmir, her şeyi barındırabilen bir kenttir. İzmirliiden ziyade İzmirliiler vardır. (11-12)

İzmirlinin farklılığını ortaya koymak için yazıların çok azı Nuri Bilgin’in yaptığı gibi araştırmaya dayanmaktadır. Denilebilir ki İzmir hakkında yazılan edebiyat eserlerinde İzmir ve İzmirliyle ilgili yazılanlar genellikle olumludur. Bir yüceltme eğilimi taşımaktadır. Bu bağlamda, İzmir kızları özel bir yer tutmaktadır. Onların güzellikleri, özgüvenleriyle kamu alanında yüklendikleri roller, karşı cinsiyetle arkadaşlık kurabilme kapasitelerinden söz edilmektedir. Bir görgül araştırmaya dayandırmadan geliştirilen bu tür söylemler eleştiri konusu olmaktadır. Ama burada, bizi gerçeklik yargısı ilgilendirmiyor. Parçalanmamış komünite duygusunu yaratılmasında etkili olacak bir kabul gören söylemin varlığı bizim için yeterli olacaktır. O da var.

O halde sorabiliriz, İzmir’de yaşayan bir kişinin kendine “İzmirliyim” demesi bize yeter mi? Bu tabii önemlidir. Territorial [mekansal] bir aidiyeti göstermektedir. Ama, kanımca bu tek başına yeterli değildir. “Ben İzmirliyim” diyen bu kişi, bunu söylerken İzmir’de yaşayan başka kişilerin İzmirli olmadığını iddia ediyorsa, kendisinin bütünlüğü olan bir komünite duygusuna sahip olmadığını göstermiş olmaktadır. Bütünlüğü olan bir komünite duygusuna sahip olan bir kişi, bir yere atıf yaparken, aynı zamanda o komünitede yaşayan kimseyi dışlamamayı da kabul etmiş olmalıdır. Eğer

biz ötekiyi Levinas⁵⁰ gibi *bana* verilmiş olan ve üzerinde titrememiz gereken bir *emanet*, bir sorumluluk olarak görürsek; bir anlamda her İzmirliyi “dost olmaya açık olan” olarak görürsek, “İzmirliyim” dediğimde kent düzeyinde komünite duygusuna açıklığımı da göstermiş olurum.

6. İzmir’in Vizyonundaki Tasarım ve Yenilikçilik Kenti Olma İddiasının Kazandıracağı Derinlik

Bir kentteki tasarım kalitesinin gelişmişliği orada yaşayanların yaşadıkları kenti beğenmelerini artıracak, adanmışlıklarını yükseltecektir. Bir yerellik için tasarım yetkinliğini kullanan tasarımcılar, bir yandan yerel bağlamı tanımak, anlamak; öte yandan, tasarladıklarını küresel bağlamla ilişkilendirmek durumundadırlar. Bizim buradaki vurgumuz komünite inşası olduğundan, bizi sadece tasarım sürecinin sonunda ulaşılan nesnelerin ötesi ilgilendirmektedir. Biz, tasarım süreci içinde, tasarımcıların komünite üyeleriyle etkileşimleriyle komünite duygusunun oluşmasına özel önem veriyoruz. Bu da bizi elitist tasarım yönetemlerinden uzaklaştırıyor, aşağıdan yukarıya, iletişim dayalı tasarım süreçlerine yöneliyor. Böylece, tasarlanan üzerinde tasarımcının hakimiyetini sınırlamakta, onun rolünü kolaylaştırıcı haline getirmektedir. Tasarım sürecine kolektif, katılımcı ve işbirliğine dayalı nitelikler kazandırmaktır. Kolektif ya da birlikte tasarım süreci, üyeler arasındaki karşılıklı bağlantıyı güçlendirecek ve böylece, bir komünitenin yapısını geliştirecektir. Ayrıca, bir komünite içinden ortaya çıkan bir çözüm, üyelerinin ihtiyaçlarına ve isteklerine daha iyi uyacaktır. Bunlara ek olarak birlikte yaratma süreci, sonuç üzerinde bir sahiplenme duygusunu uyatarak, ürünü ya da hizmeti kabul etme (ve kullanma) istekliliğini artıracaktır. Böyle bir süreç komünite üyelerinin birbirini tanımasını, dolayısıyla da dayanışmayı artıracaktır. Tasarıma böyle bir anlayışla yaklaşıldığında,

⁵⁰ Bergo Bettina: “Emanuel Levinas”, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Summer 2015 Edition, <https://stanford.library.sydney.edu.au/archives/sum2015/entries/levinas/>, (Erişim Tarihi: 14.11.2020).

tasarım komünite inşa sürecinin bir parçası haline gelecektir.⁵¹ Birlikte tasarlamak İzmir'e yabancı değildir. *İzmirdeniz* ve *İzmir Tarih* projeleriyle başarılı örneklerini vermiştir.

Bir yerellikte tasarlanan, tekilin tasarlanması olacaktır. Bu bağlamda, her komünitenin benzersiz olduğunu fark etmek önemlidir. Tasarım sürecinde aşağıdan yukarıya yaklaşım bir komünitenin özgünlüğünün üretilmesinin yolunu açar. Komünitenin dinamiklerine uygun olanın ortaya çıkmasını sağlar. Kimliğini pekiştirir, direncini artırır.

V. İZMİR İÇİN KENT DÜZEYİNDE PARÇALANMAMIŞ KOMÜNİTE OLUŞTURMA KONUSUNDA YAPILACAK STRATEJİK SEÇMELER VE UYGULANACAK POLİTİKALAR

Bir kentte, ister yönetici ister plancı olsun, kente müdahale etmek durumunda olanlar dikkatlerini genelde kentin fiziki niteliklerini geliştirmeye yöneltmektedir. Bu eğilim temelde kentlerdeki yaşam kalitesinin hep nesneler üzerinden hesaplanabileceğinin kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Oysa bu yetersiz bir ele alıştır. İnsanların öznel ve özneller arası değerlendirmelerini de hesaba katmak gerekir. Özellikle İzmir söz konusu olduğunda, bir önceki bölümde üzerinde durduğumuz üzere, İzmir'de öznel ve özneller arası değerlendirmeleri görmezden geldiğimizde kaybımız yüksek olacaktır.

Bir kentte yaşayanlar, yaşam deneyimleri sırasında yalnız nesnel olanı üretmezler, aynı zamanda, öznel değerlendirmelerde bulunurlar; karşılıklı etkileşimde bulundukları için de bu öznel değerlendirmeler özneller arası yargılara dönüşür. Bir kentteki yaşam kalitesine ilişkin değerlendirmeleri yaparken, yaşam deneyimlerinin bu özneller ve özneller arası sonuçlarını da hesaba katmak gerekir. Bu bakımdan, ele alınan kentte yaşayanların bir komünite duygusunu geliştirmiş olup olmadığını saptamak gerekir. Bu nedenle İzmir için geliştirilecek stratejinin ilk önermesi S.1 aşağıdaki biçimde saptanmıştır:

⁵¹ Elif Kocabıyık Savasta'nın bu çalışma için hazırladığı not.

S.1: İzmir kent olarak gelişirken kent düzeyinde parçalanmamış bir komünite olma niteliğini sürdürecektir. Bu komünite olma niteliği hem birinci kademeyi, hem ikinci kademeyi, hem de ülke ve dünya düzeyinde üçüncü kademeyi içerecektir.

S.1 önermesi “performatif”tir (edimsel). Bu önermede konulan hedef İzmir’in gelişmesini sürdürürken, bir koşulu gerçekleştirmesi şeklinde formüle edilmiştir. Bu koşul, komünitenin parçalanmamış olma özelliğidir. S.1 önermesinin anlamlı hale gelebilmesi için komünite olmayı tanımlamak gerekmektedir. Bunun için S.T₁, S.T₂ ve S.T₃ tanımlama önermeleri geliştirilmiştir.

S.T₁: İzmir’in kent düzeyinde bir komünite olma niteliğini sağlamasını istemenin iki nedeni bulunmaktadır. Bunlar:

Sosyal sermayeyi artırarak İzmir’in ekonomik performansını yükseltmek,

İzmirlinin yaşam doyumunu ve kalitesini artırmaktır.

S.T₁’de, komünite olma niteliğine neden önem verildiği ortaya konulmaktadır. Komünite olma isteği iki pratik amaçla temellendirilmektedir. Birincisi, komünite olmanın Türkiye’de genelde çok düşük olan sosyal sermayeyi artırması ve bu yolla İzmir’de bir şey yapabilme, üretebilme kapasitesinin yükseltilmesi beklenmektedir. Nedenlerden ikincisiyse yaşam kalitesine yapacağı katkıdır. Yaşam doyumuna, *hedonik* ve *eudaimonik* bakış açılarıyla iki farklı şekilde katkı yapılabilirdiği hatırlanırsa, komünite oluştukça, özellikle *eudaimonic* yaşam doyumuna katkısının daha yüksek olacağı söylenebilir.

İkinci tanımlama önermesi olan S.T₂ komünite oluşturma süreçlerinin nesnel ve öznel yönlerine açıklık kazandırmaktadır.

S.T₂: Bir kentte, kent düzeyinde komünite yaratılması hem nesnel hem de öznel yönü bulunan bir süreçtir.

Kentteki gündelik yaşam pratiğini belirleyen faaliyetler, bu

faaliyetlerin gerçekleşmesinin dayandığı kurumsal yapı ve gerekli kentsel altyapı, onları kullanarak üretilen kentsel hizmetler komünite oluşumunun nesnel yönünü oluşturmaktadır. Temelde kente ilişkindir.

Kentsel komünitenin varlığından söz edebilmek için, o kentte yaşayanların kentsel yaşam deneyimleri sırasında karşılıklı etkileşimleri sonucu, bütünlüğü olan bir komünite içinde yaşamakta oldukları duygusunu geliştirmiş olmaları gerekmektedir. Bu duygu dıştan verilen değil, ancak içten üretililecek bir duygudur. Tabii ki, her iki yüz de karşılıklı etkileşim içinde bir bütünlük oluşturmaktadır.

S.T₂ önermesinde önemli olan nesnel yön değil öznel yöndür, yani komünite duygusunun nasıl üretilileceğidir. Nesnel yüzdeki faaliyetlerin doğurduğu karşılıklı etkileşimler sonucu komünitenin üyeleri birbirine bağlanacak, sağladıkları her ortak başarı sonrası duygusal bağları güçlenecek, bir tarih oluşturmaya başlayacaklardır.

Üçüncü tanımlama önermesi S.T₃, günümüz dünyasında bir büyük kentte değişik ölçeklerdeki komüniteleri ve bunların karşılıklı ilişkilerini kurgulamaktadır.

S.T₃ : Günümüzde, bir büyük kenti komünite oluşturmak bakımından temsil etmek için üç farklı ölçekte komünitenin varlığından söz etmek gerekmektedir.

*Birinci kademe*de, yaşam birimi ya da mahalle denilebilecek bir komünite yer almaktadır. Bu komünitelerin belirli bir alanı/toprağı bulunmaktadır. İnsan ilişkileri yüz yüze kurulabilmektedir. Bu alandaki yaşamın anlamlılığının oluşması, bu alanın bir yer (place) niteliği taşımasından kaynaklanmaktadır.

Eğer bir kentte salt birinci kademe komüniteler varsa, kent etnik ve sınıfsal farklılaşmalara paralel olarak, bu küçük alan aidiyetleriyle parçalanmış demektir. Kent, bir küçük alan aidiyetleri mozağından ibaret olur. Kentin tümünde parçalanmamış bir komünitenin oluşması için kent düzeyindeki işlevlerin görülmesine dayalı bir *ikinci kademe*

komünitenin oluşması gerekmektedir. Ancak bu durumda kentin performansı birinci kademe komünitelerin performansının toplamını aşacak, entegre bütünlüğü olan bir kentin varlığından söz etmek olanaklı hale gelecektir.

Günümüzde bir yerleşmenin kent olarak sayılması için gezegensel (plenatary) bir kent haline gelmiş ve dünya kentler ağına bağlanmış olması gerekir. Bu, bir anlamda her kentin *üçüncü kademe* komünitesinin bulunması demektir. Böyle üçüncü kademe bir ağsal komünitenin parçası olan bir büyük kent, açık bir sistem haline geleceği için sürekli olarak farklılıklarını yeniden üretecektir.

S.T₃ komünite oluşturmaktan söz ederken, bunu ölçeklere göre farklılaştırmamız gerektirdiğini hatırlatıyor. Ayrıca, kent düzeyinde bir komünitenin oluşmasında kritik olanın kent düzeyinde ikinci kademe komüniteler olduğunu gösteriyor. S.T₁, S.T₂ ve S.T₃ tanımlayıcı önermelerini gördükten sonra, S.1 stratejik hedefini gerçekleştirecek stratejik alt hedefleri; S.1.1, S.1.2, S.1.3 ve S.1.4'ü ele alalım.

S.1.1: Kent düzeyinde bir komünite oluşmasının önkoşulu, birinci kademe (mahalle) komünite duygusunun gelişmiş olmasıdır. İzmir'de bu önkoşul sağlanmaktadır.

İzmir gibi bir kentin, kent düzeyinde bir komünite duygusunun oluşması için hem birinci hem de ikinci kademedeki komünitelerin ve komünite duygularının gelişmiş olması gerekmektedir. Birinci kademe komünite duygusu oluşmadıysa ikinci kademe komünite duygusunun gelişmesi sağlanamaz. İkinci kademe komünitenin oluşabilmesi için birinci kademenin içe kapalı değil, birbirleriyle etkileşmeye açık bulunması gereklidir. Bir önceki bölümde gördüğümüz, İzmir'in üstünlüklerinden biri de budur. Geliştirdiğimiz strateji bakımından, kentin var olan büyüme süreçleri içinde birinci kademe komünitelerin oluşumu konusunda ek bir şeyler söylemek gerekmemektedir. Tek söylenmesi gereken, birinci kademe komünitelerin etkileşmeye açık kalmasıdır. Onu da ikinci kademe komünitenin oluşması için yapılanlar sağlayacaktır.

S.1.2. İzmir’de ikinci kademe parçalanmamış bir komünite duygusu oluşturmak için, İzmir’in kamusal alanlarını çeşitlendirmek, miktarlarını artırmak ve kullanımlarını yeniliklere açmak üzere, İzmir için bir “Kamusal Alanları Geliştirme Stratejisi” hazırlamak gerekmektedir.

Bir kentteki kamusal alanların gelişmişlik düzeyini, bu alanların iki farklı yönü üzerinde durarak saptayabiliriz. Birinci yönünü, kentsel tasarım konusu olan kentin sokakları, meydanları, pazar yerleri, parkları, spor alanları, kıyı şeritleri ve yürüme alanları gibi kentlilerin tümüne açık olan kent mekanları oluşturmaktadır. İkinci yönünüyse, bu mekanlarda kentlilerin gerçekleştirdiği günlük faaliyetlerle, yılın belirli günlerinde yapılan şenlikler, törenler, bayram kutlamaları gibi birlikte gerçekleştirilen faaliyetler teşkil etmektedir. İnsanların karşılaşması ve karşılıklı etkileşmesi, aynı komünitenin bir üyesi olduğu duygusunu edinmeleri, bu ortak açık alanlar üzerinde yer alan etkinlikler sayesinde olmaktadır.

Kamusal açık alanları tasarlayan bir kent tasarımcısı, kentteki yapıları olan ve yapıları olmayan alanlar dengesini kurarken, insanların kenti algılamasına, öğrenmesine ve oraya ilişkin bağılıklar geliştirmesine olanak tanıyan bir ortam yaratmaya çalışır. İnsanlar kentin sokaklarında ve kamusal alanlarında dolaşırken, kentteki yapıların şekilleriyle ve kentsel peyzajın görünümüyle ilgili estetik yargılarda bulunma fırsatı elde eder. Bu yolla, yaşadığı ortamda anlam yüklediği nesnelerin/sembollerin varlığının farkında olur. İster insanlarla olsun ister nesnelerle, ilişki kurabilmek insanların en temel gereksinimlerinden biridir. Bunun olabilmesi için öncelikle insanların kentleri öğrenebilmesi gerekecektir. Tasarımda, açık kamusal mekanlar arasında kurulacak bir hiyerarşi/düzen, öğrenmeyi, kent mekanındaki yaşamı ve kamusal alanların kullanılmasını kolaylaştıracaktır. Bu nedenle, bir kent için geliştirilecek kamu alanı stratejisi kentin tümünü hesaba katmalıdır.

İnsanlar bir kentin kamu alanlarında sosyal ilişkiler içinde etkileşirken bir yandan da kendi kendilerini/kimliklerini geliştirmekte ve toplumun

bir parçası haline gelmektedir. Böyle bir etkileşme ortamı içinde, insanların yaşadıkları kentler hakkındaki yargıları özneller arası bir nitelik kazanarak, o kentte parçalanmamış bir kentsel komünite oluşmasının dayanağını oluşturmaktadır.

Tüm İzmir için, S.1.2'deki kamu alanı geliştirme ve orta ve uzun vadeli bir kamu alanı eylem planı yapılabilmesi için atılması gereken adımlar; S.1.2.1, S.1.2.2, S.1.2.3, S.1.2.4 ve S.1.2.5'te verilmektedir.

S.1.2.1: İzmir kamusal alan stratejisini geliştirebilmek için kamusal alanları türlerine göre tiplendirdikten sonra, kamusal alanları ve – İzmirliilerin anlamlı buldukları sembolleşmiş nesnelerin dağılımıyla– yeni kamusal alan oluşturmakta kullanılacak uygun alanları gösteren bir harita hazırlanacaktır.

S.1.2'ye göre genel çizgileri çizilmiş strateji tercihlerini, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin uygulayabileceği bir eylem programına dönüştürebilmek için böyle bir haritanın hazırlanması gerekmektedir. Bu haritanın tamamlayıcısı olarak, her kamu alanının temel niteliklerini gösteren; kuruluş yılı, büyüklüğü, kullanılma yoğunluğu, bu kamusal alanda yer alan etkinlikler ve bunlara ilişkin değerlendirmeler gibi temel bilgileri içeren ek tablolar hazırlanacaktır. Bu tablolarda, özellikle bu alanların tarihine ilişkin bilgiler, doğal sit olarak ilan edilip edilmediği ve yerel yönetimlerin karar yetkisinin ne kadar sınırlanmış olduğu belirtilmelidir.

Bu haritada, İzmir'in kamusal alanları sistem halinde temsil edilmek istendiği için, hem birinci hem de ikinci kademe komünite duygularının oluşumunda etkili olan tüm ölçeklerdeki kamusal alanların hepsi gösterilecektir.

S.1.2.2: İzmir'in kamusal alan stratejisini bir eylem programıyla ilişkilendirebilmek için, bir ekseninde İzmir kamusal alanları, diğer ekseninde kamusal alanlarda gerçekleştirilen faaliyetlerin gösterildiği bir matris hazırlanacaktır.

Bir kamusal alanın performansının yalnızca fiziksel niteliklerine bağlı değil, aynı zamanda o alanda gerçekleştirilecek faaliyetlere de bağlı

olduğu kabul edilince, İzmir'deki kamu alanları geliştirme stratejisi ve buna dayanarak saptanacak eylem planının içinde bu kamu alanlarında yer alacak faaliyetlere ilişkin olarak yapılacak öneriler, bu matris üzerinden yapılan saptamalara dayandırılacaktır. Bu matris kullanılarak, hangi tür kamu alanlarında ne tür faaliyetlerin yer alması gerektiği eşleştirilecek ve yapılacak önerilerde bu eşleşmelerin getirdiği bilgi kullanılacaktır. Böylece, bu alanların kullanımında getirilecek sosyal yenilikler için de bir çıkış noktası verecektir.

İzmir için kamusal alan haritası ve etkinlikler matrisi hazırlanmamış olduğu için kamusal alan ve etkinlik ilişkisini iki örnek üstünden geliştirelim. Kamusal alanları iki ana türe ayırabiliriz: birincisi, kent içi yollar ve onların kesişme noktalarındaki meydanların oluşturduğu sistemdir. İkincisiyse, mahalle parkları, bölgesel parklar ve doğal koruma alanlarından oluşur. Bu iki türdeki kamu alanları, yer seçimi, peyzaj türü vb. bakımından önemli nitelik farklılıkları içerecektir. Her iki kamusal alan türü de kendine özgü faaliyet türlerini barındıracaktır.

Meydanlar, içlerindeki yeşilden yer yer yararlanılsa da, kentlilerin doğayla ilişkisini kurmaktan çok, temelde kent kültürünün, tarihinin, hafızasının odağında yer alırlar. Her meydan kent ulaşım ağının bir düğüm noktasını oluşturduğu için, meydanlar hem yaya hem de araç trafiğinin bir kesişme, toplanma, bekleme ve karşılaşma yeri işlevi görmektedir.

Özellikle kent merkezinde bulunan meydanlar farklı tarihi geçmişlere sahiptirler. Yaşadıkları tarihe bağlı olarak farklılaşmışlardır. Bu nedenle farklı faaliyetleri barındırmaktadırlar. Meydanlar, kentin *civic* (kentsel/sivil) merkezleridir. Bunlardan biri ya da ikisi yönetim odağı işlevi görmektedir. Ticaretin yoğunlaştığı alanlarda bazıları ticari faaliyetler, bazılarıysa kentlilere eğlence ve dinlence (recreation) hizmetleri sunar. Kentliler orada dinlenir, kitap okur, gevşer. Tabii bu faaliyetler salt meydanlara özgü değildir.

Bu meydanların bazılarında siyasal gösteriler, protestolar yer alır. Bir gösteri alanıdır, müzik yapılır, duran adamlar kendilerini bir heykel gibi

sergiler, sokak tiyatrosu, sokak sergisi etkinlikleri yer alır. Bu mekanlar kamusal alan hiyerarşisinin en tepesinde, sosyo-kültürel etkileşimin en üst düzeyde gerçekleştiği yerlerdir. Toplumun değişik katmanları buralarda bir arada bulunduğu için, meydanlar iletişim ve etkileşim arakesiti oluşturarak komünite duygusu oluşturmanın bir aracı haline gelmektedir.

İkinci türü oluşturan parklar ve doğal koruma alanları, tabii ki farklı niteliğe sahiptirler. Bu kamusal alanlarda insanların doğayla ilişkisini yenilemek, güçlendirmek ve bu yolla sağlığını korumak amaçlı faaliyetler yer almaktadır. Bu kamusal alanlarda, insanlar insanlarla ilişki kurmaktan çok doğanın unsurlarıyla etkileşirler. Bu tür parklarda, doğal sermayenin ve biyoçeşitliliğin korunmasına, insanların boş zamanlarını yaşam doyumlarını artırarak geçirmelerine ve sağlıklı kalmalarına katkı yapacak faaliyetler yer alacaktır.

Kent parklarının bir bölümü de kültür parkları olarak kurulmaktadır. Kültür parkları, geliştirdikleri yeşil alanları içinde yer verdikleri sosyal ve spor aktiviteleriyle kentlinin yaşam kalitesinin ve komünite duygusunun gelişmesine doğrudan katkıda bulunmaktadır.

S.1.2.3: Günümüzde, digital teknolojiden yararlanarak iletişim tasarımıyla kamusal (ortak) alanlar yaratılabilmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesinin oluşturduğu Bizİzmir’in kullanımı bu amaçla geliştirilmelidir.⁵²

Dijital müşterekler (digital commons), bilgi kaynakları ve teknolojisinin dağıtımını ve toplumsal mülkiyetini içeren ortak alanlardır. Kaynaklar genellikle oluşturuldukları topluluk tarafından kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Çalışmaya başlayan **Bizİzmir platformu**, İzmirliilerin kentle ilgili kararlara doğrudan katılmasını ve kentte demokrasi kültürünü yerleştirmeyi amaçlamaktadır. Bizİzmir’in web sitesindeki “duy, paylaş,

⁵² Sarp Keskiner: “İzmir İçin Komünite Stratejisi”, Yayınlanmamış Rapor, 2020. Utku Zırığ’ın bu çalışma için hazırladığı not.

katıl, şeffaf İzmir” butonlarının bu siteyi bir *dijital meydan* haline getirdiği söylenebilir.

İletişim/etkileşim, tasarım alanının İzmir’de parçalanmamış komünite oluşturma çalışması için en zengin alanlardan birini oluşturacaktır. Dijital komüniteyi destekleyebileceği ya da yaratabileceği gibi, dijitalle fiziksel komünitenin ara kesitini de oluşturabilir. Ortak kullanımlı dijital ekranlarla, hava kirliliğiyle ortak mücadele, sokak hayvanları için kolektif bakım, birlikte oyun ve spor (yarışmaktan ziyade birbirini tanıma ve ortak eğlence üzerine), yerel-ucuz-mülkiyetsiz internet sağlayıcıları kurma (örneğin; Migros’u değil, sokağın köşesindeki bakkalı gösteren, sansürlenmeyen, küçük ağların yaratımı) mümkün olabilir. Dijital ortam, geçişkenliği, yani komüniteler arası diyalogu daha pratik bir şekilde mümkün kılacak ve şehir ölçeğiyle gezegen ölçeğini gözetebilecekken, fiziksel-dijital ortam mahalle ölçeğinde komünite gelişimini geliştirecektir.⁵³

S.1.2.4: Günümüzde kamusal alanlar kapalı sistemler olarak planlanamaz. Açık sistemler olarak yönlendirilmeli, bu yönlendirme bir yönetim olarak halkın katılımına açık kalmalıdır. Bunun için, bir kentin kamusal alanlar haritası kullanılarak kent mekanı kamusal alan yönetim alanlarına bölünmeli, her bir alan için orta ve uzun vadeli yönetim planları hazırlanmalıdır.

Böyle bir kamu alanı geliştirme stratejisinin uygulanması, kamu alanlarının parçalanmamış komünite duygusu oluşturulmasına katkısını artıracaktır. Böyle açık bir sistem olarak kamu alanı oluşturma stratejisinin uygulanması, kamu alanı konusunda çok önemli bir atılım olma potansiyelini taşımaktadır.

Eğer, kentin tüm alanını kamusal alan yönetim bölgelerine ayırıp, her biri için ayrı yönetim planını geliştirmenin yükünün çok olacağı düşünülüyorsa,

⁵³ Elif Kocabıyık Savasta’nın bu çalışma için hazırladığı not.

eylem planı hazırlanırken seçmeci davranılabilir. Az sayıda kamusal alanı, örneğin en önemli meydan (Gündoğdu Meydanı ve çevresi), bölgesel yeşil alanlardan etkisi en yüksek olanları (Kültürpark, Doğal Yaşam Parkı vb.) için yönetim planları hazırlanabilir. Bu planların her an yeniliğe ve müzakereye açık kalacak olması, bu kamusal alanların gelişmesini determinist olmaktan çıkaracak, olumsal/tarihsel hale getirecektir.

Eğer Türkiye’de olduğu gibi, siyasal yaşamda ötekileştirmenin çok keskin olduğu bir ortamda meydan ve benzeri alanlarda bir “semboller savaşı” yaşanıyorsa, bu alanlarda kapalı total tasarım girişimleri başarılı olamayacak, uygulamayı yönlendiremeyecektir. Bu durumda, bir açık tasarım olarak bu kamusal alanların üzerinde uzlaşmış küçük küçük katkılarla, birikerek şekillenmesine olanak vermek gerekir. Kamusal alan yönetim planları bunu sağlayacaktır.

S.1.2.5: İzmir için S.1.2’de geliştirilen strateji ve S.1.2.1 de geliştirilen strateji haritası, S.1.2.2 de geliştirilen faaliyetler matrisi, S.1.2.3’te önerilen dijital meydanlar ve S.1.2.4 de geliştirilen kamusal alan yönetim planlarından yararlanarak İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin orta ve uzun vadeli Kamusal Alan Eylem Programı hazırlanacaktır.

İzmir Belediyesinin *Kamusal Alan Eylem Programı* hazırlanırken merkezi hükümet tarafından engellenmiş projeleri tekrar hatırlanmalıdır. Örneğin *İzmirdeniz* projesinin Göztepe ve Bayraklı asansörlerinde olduğu gibi. Uzun yıllar muhalefette kalan bir belediyenin bu türde birikmiş çok sayıda projesi olacaktır.

Böyle bir eylem programının oluşmasından sonra, bir yandan belediyenin bütçe süreçleriyle ilişkilendirilecek, uygulanmasında bireylerin, STK’ların uygulama sözlerinin alındığı toplantılar düzenlenecek ve nihayet izleme süreçleri örgütlenecektir.

İzmir için bütünlüğü olan bir komünite duygusunun oluşmasında, İzmir’in sahip olduğu ve gelecekte sahip olacağı kamusal alanlardaki üstünlüğü tabii çok önemli katkılar sağlayacaktır. Ama bu duygunun yaratılmasında,

kentteki diğer etkinliklerin ve bunların gerçekleştirilme biçiminin de önemli bir katkısı bulunmaktadır. Bu nedenle, kamu alanları dışındaki faaliyetlerden gelen katkılar konusunda da alt stratejiler geliştirmek gerekir. Bu alt stratejiler; **S.1.3, S.1.4, S.1.5, S.1.6 ve S.1.7**'de verilmektedir.

S.1.3 İzmir’de parçalanmamış (ikinci kademe) bir komünite duygusunun oluşması eğiliminin güçlendirilmesi için, İzmirliyle bu sürece aktif olarak katılma fırsatlarının verilmesi gerekmektedir.

İzmir düzeyinde sahip olunan müştereklerin farkındalığının geliştirilmesi, bunların korunması ve geliştirilmesi için, bunlara birlikte sahip çıkılmasının mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir. Eğer insanlar bir şeyi birlikte gerçekleştirebiliyorlarsa ona sahip çıkacaklar ve aidiyet duyguları oluşacaktır.

Bunun başarılı olabilmesi için, öncelikle ortak varlıklarımızı ve değerlerimizi tanımak, bunları görünür kılmak için bu konudaki araştırma ve tanıtım gayretlerimizi çoğaltmak gerekiyor. Öte yandan bu, İzmirliyle oluşturdukları, siyasal toplumun ötekileştirici yaklaşımlarını ve çatışmacı dilini kullanmayan sivil toplum girişimleriyle yapılmaya çalışılmalıdır.⁵⁴

S.1.4: İzmir’de yer alan ekonomik ve sosyal faaliyetlerin görülmesi sırasında insanların kentteki nesneler ve diğer insanlarla olan karşılaşmaları ve karşılıklı etkileşimleri, kent düzeyinde komünite duygusunun gelişmesine olumlu katkılar yapacaktır.

Bir kentteki faaliyetler tanımlaması çok geniştir. Oysa kentte yer alan faaliyetler çok farklı biçimlerde, çok farklı nedenlerle gelişmektedir ve komünite duygusunun gelişmesine katkıları farklıdır. Onun için, bu faaliyetleri alt kategoriler halinde toplayarak, ayrı ayrı alt strateji önermelerinin geliştirilmesi gerekecektir. Bu öneriler **S.1.4.1, S.1.4.2, S.1.4.3 ve S.1.4.4** içinde toplanmıştır.

⁵⁴ Hayriye Üzen’in bu çalışma sırasında hazırladığı rapordaki öneriler.

S.1.4.1: İzmir’de yaygın kabul gören gelenekler ya da yeniden keşfedilen geleneklere göre gerçekleştirilen şenlikler, kent düzeyinde komünite duygusunun oluşmasına olumlu katkı yapmaktadır.

Geleneklere göre gerçekleştiren aktivitelerin İzmir’de en çok bilineni Hıdrellez şenlikleridir. Yeniden keşfedilen gelenekler arasında son yıllarda en çok gelişenleri hasat dönemi şenlikleri olmuştur. Şenlikler törenlerden farklıdır. Halk, törenlerde seyircidir. Oysa şenliklerde halk, temel aktördür. Şenlikte hiyerarşi yoktur. Şenlik, katılanların kentlilik duygularını geliştirmek için uygun bir ortam yaratmaktadır.

S.1.4.2: İzmir’de “dayanışma ekonomisi alanında” tüm ilde yaşanmış ve yaşanmakta olan gelişmeler, kentte parçalanmamış komünite duygusunun gelişmesi için uygun bir ortam yaratmaktadır. Bu nedenle, kentte bu tür ekonomilerin çeşitlendirilmesi ve güçlendirilmesi önerilmektedir.

Geçmiş yıllarda dayanışma ekonomisi denildiğinde akla sadece kooperatifler gelirdi. Ama günümüzde, bunlara paylaşım ekonomileri ve platform ekonomileri eklenmeye başladı. İzmir, kooperatif türü dayanışma ekonomisi kuruluşları bakımından gelişmiştir. Son yıllarda işletilmeye başlayan BİSİM sistemi, belediyenin İZELMAN şirketinin Garenta firmasıyla birlikte uyguladığı araba kiralama hizmetleri paylaşım ekonomisinin örnekleri olarak devreye girmiştir. “Halkın Bakkalı” uygulaması, kooperatiflerden temin edilen gıdanın, destek olabilecek kentlilerin ihtiyaç sahibi kentlilerle paylaştığı bir dayanışma platformu olarak çalışmaya başlamıştır. Platform ekonomilerinin örnekleri olarak gıda toplulukları gelişmeye başlamıştır. Dayanışma ekonomilerinin yaygınlaşması için İzmir’de çok sayıda fırsat bulunduğu söylenebilir. Dayanışma ekonomisinde başarılı örnekler oluştukça yayılması da hızlanacaktır. Dayanışma ekonomisi de piyasa için üretim yapmaktadır, ama üretim sürecinde insanlar arası ilişkilerin kurulma biçimini değiştirmesi dolayısıyla daha dayanışmacı duygular yaratabilmektedir.

S.1.4.3: *Tasarım duyarlılığı yüksek İzmir kenti, vizyonuna uygun şekilde tasarım etkinliklerini de komünite oluşumuna katkı yapacak bir şekilde yönlendirecektir.*

İzmir bu bakımdan geniş bir olanaklar yelpazesine, deneyime sahiptir. Bu bağlamda, birlikte tasarım, toplumsal yenilikçilikle bütünleşmiş tasarım, tasarım aktivizmi vb. sayılabilir. Bunlara, paylaşım için tasarım, paylaşım ekonomileri için tasarım, dayanışma ekonomisi için tasarım, işbirliği içinde tüketim eklenebilir.⁵⁵

S.1.4.4: *İzmir Akdeniz Akademisi’nin Kültür ve Sanat Çalışma Grubu içinde gelişmiş bulunan İzmir Kültür Platformu Girişiminin (İKPG) faaliyetleri, İzmir’de parçalanmamış bir komünite duygusunun geliştirilmesine önemli katkılar yapmaktadır. İzmir’de bu modelin uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır.*

İzmir Akdeniz Akademisi’nin İzmir Kültür Platformu Girişimi (İKPG) öncülüğünde gerçekleştirmeyi başardığı kültür ve sanat platformu, başka nişlerde de tekrarlanabilecek bir model oluşturmuştur. İzmir’deki kültür ve sanat insanların bir arada etkinlikler geliştirebilmesi bakımından çok başarılıdır. Katılanların komüniteye aidiyet duygusunu pekiştirmiştir.

S.1.4.5: *İzmir Akdeniz Akademisi İzmir Kültür ve Sanat Çalışma Grubu’yla (İKPG) ilişki içinde İzmir Sosyal Yenilikçilik Laboratuvarı’nın gelişmesine öncülük edecektir.*

Gerek İzmir Akdeniz Akademisi, gerek İKPG İzmir’in yenilikçi odakları arasındadır ve İzmirliyle yakın ve açıktır. Bu bakımdan, İzmir Sosyal Yenilikçilik Laboratuvarı girişiminin başlatılması ve geliştirilmesine uygun bir ortama sahiptir. İzmir Akdeniz Akademisi’nin tasarım odaklı olarak Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu İzmir Şubesi ve Dünya Tasarım Örgütü’yle iletişim içinde gerçekleştirdiği “Tarladan Sofraya: Gıdanın Sürdürülebilir Yolculuğunu Tasarlamak” başlığını taşıyan,

⁵⁵ Elif Kocabıyık Savasta’nın bu çalışma için hazırladığı not.

üreticilerle tasarımcılar ve uzmanların buluştuğu tasarım maratonu, bu tür bir çalışmaya yönelik bir ilk adım olarak görülebilir.⁵⁶

İzmir'in yaşam kalitesinde üstünlüklerinin varlığı bilinmektedir. Ama bu kaliteyi daha da geliştirmek için yenilik kapasitelerini güçlendirmek gerekmektedir. Bu kapasite, yaşamın eğitimden sağlık bakımına, siyasal protestodan ekonomiye kadar, kültürümüz ve yaşam biçimlerimizi iletmede kullanılacaktır.

Halkın katılımına açık, sosyal yenilikçiliği İzmir'e içsel hale getiren böyle bir girişim, İzmir'de ikinci kademe komünitenin sorunlarını çözme yollarını açabildiği gibi, komünitenin farklılığını/kimliğini yeniden üretebilme yolunu sürekli açık tutarak, geleceğe açıklığını güçlendirecektir.

S.1.5: İzmir'deki ortak çalışma (co-working)⁵⁷ ve ortak yaşam (co-living) alanları geliştirme konusundaki arayışlar, komünite oluşturmaya katkıları göz önüne alınarak desteklenmelidir.

İnsanlar komünite oluşturmak için yaşam biçimlerini sadece geçmiştekiler ya da günümüzdekiler arasından seçmek durumunda değildir. Komünite oluşturmak için geliştirilecek yeni arayışlardan da yararlanmalıdırlar. Yaşam, sadece barınılan ya da çalışılan binadan tanınan insanlarla gerçekleştirilen sosyalleşme üzerinden kurulabilir mi? Binaların dışında kurulan ilişkiler insanları yaşadıkları çevrenin bir parçası haline getirir.

Eğer insanların, binalarının içine hapis bir yaşam dışında, yeni yaşam biçimleri oluşturmalarını gerçekleştirebilmeyi başarırırsak, gençlerin İzmir'de kalmaları ve buraya yerleşmeleri için olumlu gerekçeler yaratmış

⁵⁶ 5 Eylül 2019 tarihinde, "Tarladan Sofraya: Gıdanın Sürdürülebilir Yolculuğunu Tasarlamak" temasıyla gıda toplulukları ve küçük ölçekli gıda kooperatifleri, tasarımcılarla biraya geldi. Katılımcılar, gıdanın üreticiden tüketiciye olan iletişimini; sistem, hizmet ve ürün tasarımları yoluyla sürdürülebilir (kayıpsız, verimli, ekonomik, güvenilir) kılmanın yollarını aradı; tasarım önerilerinde bulundu.

⁵⁷ Lyndon E. Garrett, Gretchen M. Spreitzer, Peter A. Becevice: "Co-constructing a Sense of Community at Work: The Emergence of Community in Coworking Spaces", *Organization Studies*, 38:6, s. 821-842.

oluruz. Günümüzün gayrimenkul geliştiricileri bile bunun önemini fark etmiştir. Sunumlarında bunu, kentin yalnızlığıyla nasıl başa çıkacağını bilemeyen Y kuşağını cezbeden kilit bir pazarlama ögesi olarak kullanmaya başlamışlardır.⁵⁸

S.1.6: Kent sınırlarıyla il sınırlarının özdeşleşmesi sonrasında İzmir’de parçalanmamış bir komünite duygusunun kurulacağı alanlar genişlemiştir. Bu daha geniş alanda, etkileşme yoğunluğunu yüksek tutabilmek için zaman-mesafe matrisini küçültmek gerekecektir. Bunun için de, raylı toplu taşıma ve Körfez’de işleyen gemilerin yayılımını ve hızını artırmak gerekecektir.

Bu alt stratejinin uygulanması için İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin öncelikle İzmir Ulaşım Ana Planını geliştirmesi ve İZBAN, ESHOT, İZULAŞ ve Gemi İşletmesi kanalıyla uygulaması gerekmektedir. Bu konunun ayrıntıları üzerinde daha fazla durulmayacaktır.

S.1.7: İzmir’de kent düzeyinde parçalanmamış bir komünite duygusunun yaratılmasında, belediyenin sağlık ve sosyal hizmet pratikleriyle katılımcı spor pratiklerinin, kentteki dayanışmayı artırma yoluyla olumlu bir katkısı olacaktır.

Bu konuda belediyelerin ve STK’ların faaliyetleri bulunmaktadır. Ama, bu strateji dokümanında daha ayrıntılı bir öneri yapılmayacaktır. Bu konuda, *İzmir Eylem Planı* hazırlanırken, katılımcılardan gelen ayrıntılı önerilere yer verilecektir.

VI. SON VERİRKEN

Bu bölüme kadar, “İzmir için Kamu Alanı ve Kent Düzeyinde Parçalanmamış Bir Komünite Oluşturma Stratejisi” taslağı geliştirildi. Önümüzdeki günlerde İzmirliilerin görüşlerine açılacak. Stratejinin tartışılması sürerken, uygulamada etkili olabilmek için de bir eylem planı/programı hazırlığını

⁵⁸ Elif Kocabıyık Savasta’nın bu çalışma için hazırladığı not.

birlikte yürütmek gerekli olacaktır. Bu katılımcı bir süreç içinde gerçekleştirildiğinde, strateji tartışmalarını da daha verimli hale getirecektir. Bu konuya böyle bir plan/programı geliştirmekle başlamak, komünite duygusunun güçlendirilmesi bakımından iyi bir başlangıç olacaktır.

Strateji metnini sonuçlandırırken, İzmir için parçalanmamış bir komünite duygusuna sahip olmakla İzmirli olma duygusu arasındaki ilişki üzerinde bir kez daha durmak yararlı olacaktır. İzmir'in parçalanmamış bir komünite olduğu duygusuna sahipseniz ve İzmir'de yaşıyorsanız, "ben İzmirliyim" diyebilirsiniz. Ve bu gerçeği ifade etmektedir. O halde, "İzmirli olmak" saptaması, İzmir'de yaşayanlarla bütünleşmiş olmaya dayanmaktadır. Kavram, bir bütünleşme arayışı üzerine oturtulmuştur.

Ama, "İzmirliyim" sözcüğü başkalarından ayrılmaya esas olmak için; kişilerin kendilerini diğer komünitelerden ayırmak için –gurur yüklü olarak– da kullanılmaktadır. Böyle bir kullanım, hem komünite içine, hem de komünite dışına yönelik olarak benimsenmiş olabilir. İçerik olarak kullanıldığında, kent içindeki bazı kişilerin ve grupların dışlanmasına yönelmiş ve kent için parçalanmamış komünite duygusu oluşturma amacının karşısına geçmiş olmaktadır. Dışa yönelik olarak –gururla- kullanıldığında da bu tutum, İzmir'i başka komünitelerden koparacaktır. Bu nedenle, bu strateji kent düzeyinde parçalanmamış komünite duygusunu ön plana alarak "İzmirliliğin" kullanımının sınırını da çizmiş bulunuyor.

Bu strateji, açık olan gelişme oyununun yüksek bir potansiyelle oynanmasının yolunu açıyor.

Yolu açık olsun.

KAYNAKÇA

Ada, Serhan: “Yazar ile Okuma Akşamı”, *Karantina*, 28 Aralık 2019.

Adler, Paul Simon; Kwon, Seok Woo: “Social Capital: Prospect for A New Concept,” *The Academy of Management Review*, 27:1, 2002, s.17-40.

Anderson, Benedict: *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Çev. İskender Savaşır, Metis, İstanbul, 2007.

Astor, Avi: “Street Performance, Public Space and Boundaries of Urban Desirability, The Case of Living Statues in Barcelona”, *International Journal of Urban and Regional Research*, 43:6, 2019, s. 1064-1084.

Bailey, Diane E.; Kurland, Nancy B.: “A Review of Telework Research: Findings, New Directions, and Lessons for the Study of Modern Work”, *Journal of Organizational Behavior*, 23:4, 2002, s.383-400.

Bettina, Bergo: “Emanuel Levinas”, *Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Summer 2015 Edition, <https://stanford.library.sydney.edu.au/archives/sum2015/entries/levinas/>, (Erişim Tarihi: 14.11.2020).

Bilgin, Nuri: “İzmir’in İnsanları ya da İnsanların İzmir’i”, *“İzmirli Olmak” Sempozyum Bildirileri, 22-24 Ekim 2009*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, Haziran 2010, s. 7-13.

Bilgin, Nuri; Uğurlar, Pınar: “İzmir ve İzmirliyle İlişkin Algı ve Temsiller”, *“İzmirli Olmak” Sempozyum Bildirileri, 22-24 Ekim 2009*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, Haziran 2010, s.165-179.

Blokland, Talja: *Community as Urban Practice*, Polity Press, Cambridge MA, 2017.

Brenner, Neil (Ed): *Implosions/Explosions: Toward a Study of Planetary Urbanization*, Jovis, Berlin, 2014.

- Burt, Ronald S.: *Structural Holes: The Social Structure of Competition*, Harvard University Press, 1992.
- Casanova, Helena; Hernandez, Jesus: *Public Space Acupuncture*, Actar Publishers, New York, 2014.
- Cohen, Don; Prusak, Lawrence: *Kavrayamadığımız Zenginlik: Kuruluşların Sosyal Sermayesi*, Çev. Ahmet Kardam, Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, İstanbul, 2002.
- DeFilippis, James; Saegert, Suzan: *The Community Development Reader*, Taylor and Francis, 2008.
- Etzioni, Amitai: *The Spirit of Community*, A Touchstone Book, New York, 1994.
- Foster, Sheila; Laione, Christian: "Ostrom in the City: Design Principles for the Urban Commons", *The Nature of Cities*, 2017,
- <https://www.thenatureofcities.com/2017/08/20/ostrom-city-design-principles-urban-commons> (Erişim Tarihi: 14.11.2020).
- Garrett, Lyndon E.; Spreitzer, Gretchen M.; Becevice, Peter A.: "Co-constructing a Sense of Community at Work: The Emergence of Community in Coworking Spaces", *Organization Studies*, 38:6, s. 821-842.
- Granovetter, Mark: "Economic Action and Social Structure: A Theory of Embeddedness", *American Journal of Sociology*, 91:3, 1985, s. 481-510.
- Harvey, David: *Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*, Çev. Ayşe Deniz Temiz, Metis, İstanbul, 2013.
- Hess, Charlotte; Ostrom, Elinor: *Understanding Knowledge as a Commons*, The MIT Press, 2006.

İKSV: *Kültür-Sanatta Katılımcı Yaklaşımlar*, Şubat 2017.

İKSV: *Yerel Yönetimler İçin Kültürel Planlama*, Şubat 2016.

Keskiner, Sarp: “İzmir İçin Komünite Stratejisi”,
Yayınlanmamış Rapor, 2020.

Latham, Alan; Layton, Jack: “Public and Their Problems:
Notes on the Remaking of the South Bank London”,
International Journal of Urban and Regional Research, 43:6,
2019, s. 1148-1167.

Laurent, John: “Charles Darwin on Human Nature”, Ed.
John Laurent, *Evolutionary Economics and Human Nature*,
Edgar Alger Publishing, Cheltenham, 2003, s. 96-113.

Lefebvre, Henri: *Şehir Hakkı*, Çev. Işık Ergüden, Sel
Yayıncılık, İstanbul, 2016.

MacMillan, David W.; Chavis, David M.: “Sense Of
Community: A Definition and Theory”, *Journal of
Community Psychology*, 14:1, 1986, s. 6-23.

Mannarini, Terri; Rochira, Alessia; Talò, Cosimo: “How
Identification Processes and Inter-Community
Relationships Affect Sense of Community”, *Journal of
Community Psychology*, 40:8, 2012, s. 951-967.

Manzo, Lynne C.; Perkins, Douglas D.: “Finding Common
Ground: The Importance of Place Attachment to
Community Participation”, *Journal of Planning Literature*,
20:4, 2006, s.335-350.

Mead, George Herbert: *Mind, Self and Society*, Ed. Charles W.
Morris, University of Chicago Press, 1934.

Nazlı, Aylin; Nemutlu, Özlem; Ceber, Esin; Soğukpınar,
Neriman; Akçiçek, İ. Eren: “İzmir’in Kızları: Bir
Kent Kültürünün Yansıyan İmgesi”, “İzmirli Olmak”
Sempozyum Bildirileri, 22-24 Ekim 2009, İzmir
Büyükşehir Belediyesi, İzmir, Haziran 2010, s. 54-78.

- Nizam, Derya: “İzmir’de Yerel Kalkınma Stratejileri ve Kooperatifleşme Deneyimlerinin Sosyolojik Bir Analizi”, *Toplumsal Sorunlar İçin Yeni Arayışlar Sempozyumu*, İzmir Akdeniz Akademisi, 15 Kasım 2019.
- Ostrom, Elinor: *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*, Cambridge University Press, 1990.
- Özden, Fatih, Bu çalışma için hazırladığı *Gıda Grupları* notu.
- Özen, Hayriye, Bu çalışma için hazırladığı rapor.
- Özen, Şükrü, Bu çalışma için hazırladığı not.
- Putnam, Robert D.: “Bowling Alone: America’s Declining Social Capital”, *Journal of Democracy*, 6:1, 1995, s. 65-78.
- Savasta, Elif Kocabıyık, Bu çalışma için hazırladığı not.
- Sennett, Richard: “The Public Realm”, *The Blackwell City Reader* içinde, Ed. Gary Bridge ve Sophie Watson, Wiley-Blackwell, 2010.
- Scholz, Trebor: *Platform Cooperativism: Challenging the Corporate Sharing Economy*, Rosa Luxemburg Stiftung, New York Office, 2016.
- Şimşek, Mintez: “Bir Sivil Örgütlenme Modeli Olan Platformların Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Hususlar”, *Alomaliye.com*, 2017,
- <https://www.alomaliye.com/2017/11/22/platformların-kurulus-ve-isleyisi/> (Erişim Tarihi: 14.11.2020)
- Talimciler, Ahmet, Bu çalışma için hazırladığı *Spor Kent İlişkisi* notu.
- Tekeli, İlhan: *İzmir Modeli: İzmir İçin Demokratik Bir Yönetim Modeli Önerisi II. Kitap*, İzmir Akdeniz Akademisi, İzmir, 2018.

Tekeli, İlhan: “Bilgi Toplumuna Doğru Yol Alırken, Kent Yöneticileri ve Kent Plancıları Olarak Komünite Kavramını Yeniden Düşünmemiz ve Ona Yeni İşlevler Yüklememiz Gerekıyor”, *İktisat ve Toplum*, Sayı.100, Şubat 2019, s. 39-48.

Tönnies, Ferdinand: *Cemaat ve Cemiyet*, Çev. Emre Güler, Vakıfkültür Yayınları, İstanbul, 2019.

Uzun, İnci; Altun, T. Didem Akyol; Bal, Eylem: “İzmirlinin İzmir’i: Kentsel Bellek Üzerine Mekânsal Bir Çalışma”, *“İzmirli Olmak” Sempozyum Bildirileri, 22-24 Ekim 2009*, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir, Haziran 2010, s.109-124.

Westley, Frances; Laban, Sam; Rose, Cheryl; McGowan, Katharine; Robinson, Kirsten; Tjornbo, Ola; Tovey, Mark: *Social Innovation Lab.Guide*, Waterloo Institute for Social Innovation and Resilience, 2015.

Zırığ, Utku, Bu çalışma için hazırladığı not.

Gerek yerel yönetimler, gerekse yurttaşlar, komünite hissinin oluşumu ve yaşaması için rol oynayabilir. İzmir'in bir takım özgünlükleri, parçalanmamış komünite duygusunun oluşumunda bir takım avantajlar sağlamaktadır. Bu kitap, İzmir'in özgünlükleri ve avantajlarından yola çıkarak, kent düzeyinde parçalanmamış komünite oluşturma konusunda yapılacak stratejik seçimleri ve uygulanacak politikaları ele almaktadır.

